

НАШЫ ГАРАДЫ

ЛАГОЙСК

Па якой бы дарозе ні ехаў у Лагойск, перад вачыма адкрываюцца цудоўныя, непаўторныя краявіды: узвышшы, лясістыя пагоркі, лагчыны, упрыгожаныя блакітнай стужкай ракі Гайны, раўчukoў, крыніц і люстэркамі вадаёмаў. Адным словам, адчуваюцца сапраўдныя швейцарскія матывы ў яго беларускім абліччы, апетым славуцімі паэтамі Янкам Купалам і Ніпам Гілевічам.

Краю наш любы нездарма прыцягвае позіркі шматлікіх ягаднікаў і грыбнікоў, турыстаў і падарожнікаў. Апошнім ёсць на што паглядзець і перад чым спыніцца, пачынаючы ад жалобных званаў Хатыні да маўклівых рэшткаў графскага палаца славуціх Тышкевічаў на Замкавай гары.

Багаты на гісторыю наш Лагойск. Упершыню яго згадвае Уладзімір Манамах, які пісаў, па сведчаннях даследчыкаў, у 1078 годзе: "Пожег землю и Логойск до Лукамля и до Логойска та на Дрыютск воюя". Быў горад і цэнтрам удзельнага княства ў XII стагоддзі, дзе правілі князі Ізяслаў і Васілько Вапалавіч. Але найбольш праславіў Лагойск род Тышкевічаў. Канстанцін заснаваў музей, дзе экспанавалася 1 140 розных манет, 420 медалёў, вялікая колькасць гравюр, сцяг, захоплены

(Заканчэнне на 4-й стар.).

І ЗНОЎ ПРА НАС. БЕЛАРУСАЎ І БЕЛАРУСЬ...

НА ПЫТАННІ ЖУРНАЛІСТА СЯРГЕЯ ШАЎЦОВА
АДКАЗВАЕ САЦЬІЛАГ СЯРГЕЙ ШАВЕЛЬ

— Сяргей Аляксандравіч, а што такое ментальнасць? Ці строга навуковае паняцце "нацыянальны характар"? Якія паміж імі сувядносіны?

— Увогуле паняцце "нацыянальны характар" уведзена ў навуковы абарот нямецкім псіхологам В. Вунтам (1832—1920), які прысвяціў гэтай праблеме 10-томную "Псіхалогію народаў". Аднак параўнальны аналіз этнасаў вядомы з глыбокай старажытнасці. Так, Геродот, апісваючы скіфаў, адзначае іх любоў да каняпалярнай лазні, давер да прадка-зальнікаў, упартае непрыманне іншаземных звычак і інш. Зразумела, што гэта некаторыя адрозныя этнічныя прыметы. Аўтар, уласна, таму і звяртае на іх увагу, бо яны невядомыя альбо мала распаўсюджаныя сярод яго народа.

Нацыянальны характар — гэта сукупнасць устойлівых, інакш кажучы, тых, што перадаюцца ад пакалення да пакалення, псіхалагічных рысаў. Гэтыя рысы абумоўліваюць тыповыя спосабы паводзінаў прадстаўнікоў вольнага этнаса. Няшмат знойдзецца людзей, якія не адчуваюць, што іх збліжае са сваім этнасам (родам, племем, нацыяй), а праз іх — са сваім краем, з памяццю продкаў. Бываючы за мяжой, чалавек не можа не задум-

вацца аб сваім адрозненні ад прадстаўнікоў іншых этнічных груп. Агульначалавечае не адмаўляе ні індывідуальнага, ні нацыянальнага. Яно не "над" альбо "звонку" чалавека, а ўнутры яго. Агульнае, па вызначэнню вядомага савецкага філосафа Э. Ільянкова, ёсць спосаб сувязі асаблівага і адзінкавага. Калі гэты спосаб агрэсіўны, атрымліваюцца расізм, фашызм і іншыя формы ўладарання, асіміляцыі іншых, калі талерантны, то — гуманізм, салідарнасць, інтэграцыя.

Ментальнасць — гэта тое, як чалавек успрымае свет, як ставіцца да сябе, іншых людзей, прыроды, да чаго імкнецца, у чым бачыць вышэйшы сэнс, а што, наадварот, лічыць забаронным як ва ўчынках, так і ў думках і намерах.

Ментальнасць — больш шырокае паняцце, чым нацыянальны характар. Ментальнасць больш дынамічная, рухомая. Напрыклад, сёння былая савецкая ментальнасць мяняецца, чаго не скажаш аб нацыянальным характары.

— Ёсць думка, што некаторыя заўсёды ідуць да краю, але не да сутнасці. Ці можна падобнае сказаць пра нас?

— Я перш заўважу, што няправільна ў роўнай ступені

(Заканчэнне на 3-й стар.).

СПАДЧЫНА

«ПРЫМІЦЕ, СЫНКУ, У РОДНАЙ МОВЕ»

Беларусы — таленавіты народ. Яны далі вельмі шмат выдатных дзеячаў не толькі для сваёй краіны. Іх імёны, іх справы вядомыя ва ўсім цывілізаваным свеце. Вось толькі на радзіме многіх з іх, калі не забылі зусім, то добра падзабылі.

Адзін з іх — паэт, публіцыст, фалькларыст, краязнавец Стары Улас. Чалавек самабытны, арыгінальны. У свой час яго вершы, публіцыстычныя творы нямала друкаваліся, перш за ўсё ў "Нашай ніве". Яны таксама побач з творамі Максіма Багдановіча, Якуба Коласа, Янкі Купалы, Алеся Гаруна з'яўляліся ў "Беларускіх календарох", якія выдаваліся штогод, у іншых перыядычных выданнях. Аднак асобнай кнігай свету не пабачылі.

І толькі некалькі гадоў таму назад у серыі "Спадчына", заснаванай выдавецтвам "Мастацкая літаратура", чытачам прапанавалі зборнік паэзіі і публіцыстыкі Старога Уласа "Год беларуса". Падрыхтаваў яго да друку Вячаслаў Рагойша. Яму актыўна дапамагалі Генадзь Каханюўскі, краязнавец Генадзь Равінскі, бібліёграф Ніна Ляшчовіч і іншыя.

Творчасць Уласа, як і любога пісьменніка, фарміравалася яго жыццёвым шляхам, асяроддзем, сваім часам. Нарадзіўся Уладзіслаў Пятровіч Сівы-Сівіцкі ў сакавіку 1865 года ў Валожыне ў сялянскай сям'і. Бацька працаваў кухарам у маентку графа Тышкевіча, памёр, калі Уладзіславу было дзевяць год. Неўзабаве памёрла і маці. Выхоўваўся хлопчык у цёткі. Яго прынялі памочнікам кухара ў тым жа маентку, затым прызначылі кухарам. Пасля працаваў аб'ездчыкам, ляснічым у Валожыне, Сужанах (Літва), Ашмянах. На пенсію выйшаў у 1934. Памёр у канцы верасня 1939 у Шашэльгішках Віленскага павета ад запалення лёгкіх.

Такія асноўныя штрыхі біяграфіі паэта. Быццам знешне небагатае яго жыццё, але яно поўнае цікавых падзей, сустрэч з людзь-

(Заканчэнне на 7-й стар.).

ДУХОЎНАЕ АЗАРЭННЕ ТАМАРЫ БАГДАНАВАЙ

У Палацы культуры чыгуначнікаў у Мінску працуе выстава работ мастачкі Тамары Багданавай. Яе творчасць па-свойму унікальная. Тэхніка выканання, у якой выкарыстоўваюцца і аб'ёмная вышыўка, і аплікацыі, макраме, дыянавае і габеленавае ткацтва, уражвае тонкасцю.

У тэматыцы работ мастачкі многа ікон. Творчасць Багданавай выклікае жывую цікавасць гледачоў. Неўзабаве ў мастачкі адбудуцца сустрэчы з замежнымі гледачамі ў Бельгіі.

НА ЗДЫМКАХ: Тамара БАГДАНАВА і яе праца "Узнясенне".

Фота Яўгена КАЗЮЛІ, БелТА.

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

НАШЫ ў ВІНДХУКУ

**ДЫЯЛОГ
ПАРЛАМЕНТАРЫЯЎ**

Дэлегацыя Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь прыняла ўдзел у 99-й канферэнцыі Міжпарламенцкага саюза, што праходзіла ў Намібіі. Дэлегацыю ўзначальваў старшыня Палаты прадстаўнікоў Анатоль Малафееў, які выступіў у агульнай дыскусіі па палітычнаму, эканамічнаму і сацыяльнаму становішчу ў свеце. Прадстаўнік нашай краіны ўпершыню выступаў у якасці дакладчыка перад удзельнікамі канферэнцыі, дзе былі прадстаўлены 137 парламентаў свету.

Па словах члена дэлегацыі сенатара Мікалая Чаргінца, Беларусь чарговы раз заявіла аб сабе як краіна, якая праводзіць паслядоўную палітыку, нацэленую на рэалізацыю ўсіх міжнародных дагаворанасцяў, у тым ліку ў галіне раззбраення і кантролю над узбраеннем.

75-годдзе ВЯРХОЎНАГА СУДА

15 красавіка адбыўся ўрачысты сход, прысвечаны 75-годдзю Вярхоўнага Суда Рэспублікі Беларусь. У яго рабоце прыняў удзел прэм'ер-міністр Рэспублікі Беларусь Сяргей Лінг. А Прэзідэнт Беларусі з гэтай нагоды накіраваў юбіляру сваё пасланне.

НА ЗДЫМКУ: Сяргей ЛІНГ уручае ордэн "Айчыны III ступені" суддзі Вярхоўнага Суда Рэспублікі Беларусь Наталлі САНЬКО.

РОСТ ВУП

13 — ЛІЧБА ШЧАСЛІВАЯ

Папярэднія даныя Міністэрства статыстыкі і аналізу Беларусі аб працы народнай гаспадаркі краіны за студзень-сакавік 1996 года сведчаць аб значным яе эканамічным росце.

Так, паводле звестак міністэрства, рост валавога ўнутранага прадукту (ВУП) за гэты перыяд склаў у супастаўных цэнах 13 працэнтаў да ўзроўню першага квартала 1997 года. У фактычных цэнах аб'ём ВУП дасягнуў 102 944 мільярдаў беларускіх рублёў. Аб'ём прамысловай вытворчасці ў студзені-сакавіку 1998 года павялічыўся на 14,6 працэнта ў параўнанні з аналагічным леташнім перыядам. Інвестыцыі ў асноўны капітал узраслі да 16 204 мільярдаў рублёў, што на 49,9 працэнта больш, чым у першым квартале 1997 года.

ПА ЧАРНОБЫЛЬСКОЙ ПРАГРАМЕ

Напярэдадні сумнай для Гомельшчыны даты — дня чарнобыльскай трагедыі расчыніў дзверы новы дзіцячы сад у вёсцы Хальч Веткаўскага раёна. Арыгінальнае збудаванне, узведзенае па чарнобыльскай праграме, можа адначасова прымаць 60 дзяцей малодшых груп і ўсіх вучняў мясцовай пачатковай школы, якім у старым будынку стала цеснавата.

НА ЗДЫМКУ: выхаванцы дзіцячага сада на прагулцы.

ЛЮСТЭРКА

**БЕЛАРУСЬ —
БЕДНАЯ КРАІНА?**

Эканамічнае становішча Беларусі ставіць перад жыхарамі рэспублікі цяжкія пытанні. Нядаўна сацыялагічная служба "Люстэрка" інфармацыйнай кампаніі БелаПАН па заказе Прадстаўніцтва ААН на Беларусі правяла апытанне сярод 600 жыхароў Мінска. "Як бы вы вызначылі ўзровень свайго дабрабыту, дабрабыту сваёй сям'і?" — такое пытанне было пастаўлена перад мінчанамі.

Толькі пяць працэнтаў жыхароў сталіцы добра ацанілі сваё матэрыяльнае становішча, каля 55 — як сярэдняе. 32 працэнта заявілі пра сваю беднасць, а кожны чацвёрта са ста адзначылі, што краіна беднасць, у якой яны знаходзяцца, — "гэта сапраўды крайнасць".

У гэтым жа даследаванні ў рэспандэнтаў запыталі: "Ці можна лічыць Беларусь беднай краінай?". 30 працэнтаў апытаных адказалі станоўча, 21 — адмоўна, а 40 трымаліся залатою сярэдзіны. Пры гэтым кожны другі згадзіўся з довадам, што рэспубліка без дапамогі міжнародных інвестыцый не зможа справіцца з праблемай беднасці.

МВФ У БЕЛАРУСІ

НОВЫ ПРАДСТАЎНІК

Прэм'ер-міністр Рэспублікі Беларусь Сяргей Лінг 15 красавіка сустрэўся з прадстаўнікамі Міжнароднага валютнага фонду на чале са старшым паўнамоцным прадстаўніком МВФ у нашай краіне Рычардам Хаасам.

У сустрэчы прымалі ўдзел міністр фінансаў Мікалай Корбут, міністр эканомікі Уладзімір Шымаў, іншыя адказныя асобы.

Рычард Хаас прадставіў кіраўніку ўрада старшага пастаяннага прадстаўніка МВФ у Літоўскай Рэспубліцы Адалберта Кнобла, які з 1 ліпеня гэтага года будзе па сумяшчальніцтву прадстаўляць інтарэсы гэтай арганізацыі і ў нашай краіне. Рычард Хаас падкрэсліў, што яго адкліканне ў Вашынгтон не паўплывае на характар супрацоўніцтва беларускага ўрада і Міжнароднага валютнага фонду.

КРЫМІНАЛ

Супрацоўнікамі міжрэгіянальнага аддзела па эканамічнай злачыннасці Віцебскага УУС у двух валютчыкаў у час продажу імі канфіскавана 100 мільёнаў беларускіх, 3,5 тысячы расійскіх рублёў і паўтары тысячы долараў ЗША. А ўсяго з пачатку года ў Віцебскай вобласці за незаконны абменна-валютны аперацийі да адказнасці прыцягнуты 53 чалавекі.

НА ЗДЫМКУ: оперуаўнаважаны аддзела па барацьбе з эканамічнай злачыннасцю Першамайскага РАУС горада Віцебска Ігар ШАЛАПУХА складае пратакол аб канфіскацыі грошай у валютчыкаў.

У САВЕЦЕ МІНІСТРАЎ

**ПАМЕР
АДМОЎНАГА САЛЬДА**

Прэзідыум Савета Міністраў на пасяджэнні, праведзеным 14 красавіка, падвёў вынікі знешнеэканамічнай дзейнасці рэспублікі за мінулы год.

Было адзначана, што рост экспарту дасягнуў 26,5 працэнта і ўпершыню перавысіў аналагічны паказчык па імпарту, які склаў 24,6 працэнта. У прыватнасці, аб'ём экспарту ў Расію павялічыўся на 53 працэнта, што дало магчымасць скараціць да мінімуму — 5,1 мільёна долараў ЗША — адмоўнае сальда ў гандлі з гэтай краінай.

Прэм'ер-міністр Сяргей Лінг падкрэсліў, што эканоміка Беларусі вызначаецца высокай ступенню адкрытасці: больш як палова валавога ўнутранага прадукту вывозіцца за межы краіны.

ЕС — БЕЛАРУСЬ

**ГАТОЎ АКАЗАЦЬ
ПАДТРЫМКУ**

"Развіццё дружалюбных адносін Беларусі з Еўрапейскім саюзам дапаможа ЕС аказаць падтрымку вашай краіне ў правядзенні рэформаў. Ва ўсякім разе, мы зробім усё, што ад нас залежыць, каб беларуская дзяржава стала працвітаючай". Аб гэтым заявіў кіраўнік прадстаўніцтва Еўрапейскай камісіі (ЕК) у нашай краіне Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Андрэ Ванэвербек, уручаючы 16 красавіка даверчыя граматы Прэзідэнту Беларусі Аляксандру Лукашэнку.

Кіраўнік беларускай дзяржавы адзначыў, што такой заявы з боку ЕС у рэспубліцы чакалі даўно. Ён пабягаў са свайго боку аказаць усякае садзейнічанне прадстаўнікам Еўрапейскай камісіі ў Беларусі, каб іх работа была плённай. Аляксандр Лукашэнка выказаў надзею, што з боку Еўрапейскай камісіі і краін Еўрапейскага саюза ў адносінах да беларускай дзяржавы будзе больш разумення і канструктывізму.

ДАБРАЧЫННАСЦЬ

Хворае сэрца лечыць не толькі лякарствы, але і добрае слова, і добрая справа. Асабліва, калі гэта сэрца дзіцяці. Менавіта такую добрую справу зрабіў вядомы беларускі фотакарэспандэнт Юрый Іваноў. Ён перадаў у дар кардыялагічнаму аддзяленню 3-й дзіцячай клінічнай бальніцы Мінска выставу сваіх работ. Фатаграфіі ўпрыгожаць холы бальніцы.

НА ЗДЫМКУ: Юрый ІВАНОЎ перадае выставу га-лоўнаму ўрачу бальніцы Людміле КАЗАЧКОВАЙ.

АДУСЮЛЬ ПАКРЫСЕ

ЭКАЛАГІЧНАЯ міліцыя з'явілася ў Пінскім лягасе. Тут уведзены ў штатны расклад міліцыянер. Гэта мера выклікана ростам парушальніку, якія грэбуюць правіламі паводзін у лесе.

У ЛЯСАХ Беларусі збіраюць бярозавы сок. Ужо "накапала" яго 1 600 тон. У "Белдзяржхарчпраме" лічаць, што сёлетняй вясной удасца назбіраць 4 тысячы тон бярозавага соку.

У МІНСКУ прыватызавана кожнае трэцяе прадпрыемства гандлю і палова прадпрыемстваў бытавога абслугоўвання. 79 працэнтаў прадпрыемстваў грамадскага харчавання таксама маюць недзяржаўную форму ўласнасці.

БЕЛАРУСЬ займае першае месца ў свеце па вытворчасці бульбы на душу насельніцтва. На аднаго чалавека ў нас прыпадае каля тысячы кілаграмаў бульбы.

ТРЫ ГАДЫ назад у Беларусі дзейнічалі 1 300 турыстычных фірм, цяпер іх колькасць скарацілася да 600. Толькі 50 з іх займаюцца распрацоўкай унутраных турыстычных маршрутаў.

НА СУСТРЭЧЫ ў Мінску прадпрымальнікаў украінскага паходжання, якія жывуць у нашай краіне, з прадстаўнікамі дзелавых колаў Беларусі былі абмеркаваны магчымасці адкрыцця ў нашай сталіцы ўкраінскага гандлёвага цэнтра, а таксама сеткі прадпрыемстваў грамадскага харчавання з украінскай нацыянальнай кухняй.

АФІЦЫЙНАЯ дэлегацыя авіятараў Беларусі прыме ўдзел у Сусветнай канферэнцыі па ўкараненні сістэм сувязі, навігацыі і назірання, якая адбудзецца ў маі ў Рыо-дэ-Жанейра.

У Мінску пабывала вядомая французская спявачка Патрысія Каас. Яна дала канцэрт для сталічных меламанаў. П. КААС удастоілася гонару быць прынятай самім Прэзідэнтам Беларусі. Знаёмячыся з Мінскам, спявачка не абмінула музычны каледж пры Акадэміі музыкі Рэспублікі Беларусь.

НА ЗДЫМКУ: Патрысія КААС у час сустрэчы ў музичным каледжы.

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

рабіць сучасным мінулае, як і мінулае аўтаматычна пераносіць у сучаснасць і будучыню. Не выпадкова ў чалавека ёсць памяць кароткая і доўгачасовая. Забыць ёсць сродак вызвалення ад перажытага, набываць псіхічнай раўнавагі. Я сказаў бы так: першае нараджэнне чалавека як новага віду звязана з адмовай ад канібалізму, другое адбудзецца тады, калі людзі не змогуць забіваць аднаго ні пры якіх абставінах.

Беларусы, па ацэнцы ўсіх суседзяў, народ спакойны, ураўнаважаны — адным словам, памяркоўны. Для нас усякая бойка — не жарт, а брудная справа, у вёсцы ама-тара боек героем не называць. У ваеннай службе беларусы стойкія, дысцыплінаваныя, цярдлівыя, адказныя, з высокім пачуццём абавязку і калектывізму. Адзін з расійскіх генералаў адзначаў, што калі пайшлі беларусы, боегатоўнасць часці прыкметна знізілася. Паказная зухватасць, неапраўданая рызыка, прыніжэнне малодшых, як і помста, — гэта нетыпова для беларуса. Служба ім успрымаецца заўсёды як работа.

— У некаторых іншых народаў — вялізная тэрыторыя, яны маглі ўсё кінуць і пайсці з наседжанага месца. Беларусам ісці не было куды. Якія, на ваш погляд, рысы гэта дадало да нашай ментальнасці?

— Перш за ўсё, уменне прыстасоўвацца да ўмоў і абставінаў, але і ўменне прыставаць іх да сябе, як гаворыцца, пакрыху-пакрыху. Далей — цярдленне, што іншы раз тлумачаць як "пакорлівасць лёсу", на самай справе, гэта хутчэй здольнасць "трымаць удар" — не апускаць рукі пры няўдачах, не губляць галаву і г. д.

"Усё прыходзіць у свой час для таго, хто ўмее чакаць". Гэтыя мудрыя словы Л. Талстога лепш за ўсё выяўляюць такую чалавечую якасць, як цярдленне. Можна таксама адзначыць высокую працавітасць: зямля ж не вельмі ўрадлівая і патрабуе вялікай працы, укараненасць сядомасці, любоў прыроды і малой радзімы, кансерватызм, нелюбоў да перамене, якія часцей за ўсё пагаршаюць становішча, замкнёнасць да сарамлівасці, вера ў прыкметы, якія ідуць ад назіранняў за прыродай, сентыментальнасць.

Разам з тым у ментальнасці беларусаў шмат летуценнасці і рамантызму. Гэтым, відаць, тлумачыцца тое, што па колькасці маракоў у саставе ўсяго насельніцтва сухапутная Беларусь знаходзіцца на ўзроўні марскіх дзяржаў...

Можна сказаць, што натуральны адбор замацоўваў такія этнічныя якасці, якія забяспечвалі жывучасць народа ў цяжкіх прыродных умовах і існавання ў саставе іншых дзяржаў на працягу многіх стагоддзяў.

— А што вызначала беларуса ў сувязі з географічна-кліматычнымі ўмовамі?

— Географічны дэтэрмінізм як вучэнне аб вызначальнай ролі асяроддзя сёння лічыцца няправільным. Бо ўсе фактары дзейнічаюць у спалучэнні. Калі, напрыклад, чалавек у калгасе працуе інакш, чым на сваім прыватным участку, то клімат тут ні пры чым. Але гістарычна асяроддзе, вядома, аказвала ўплыў на фарміраванне пэўных якасцяў. Думаю, што па гэтым параметру адрозненні паміж беларусамі і рускімі, ва ўсякім разе, еўрапейскай Расіі, не вельмі вялікія. У беларусаў таксама ёсць імпульсіўнасць як здольнасць напружыцца і потым расслабіцца, уменне прыстасоўвацца да прыродных цыклаў, запаслівасць, нарыхтоўка дароў прыроды і г. д. Адрозненне, можа быць, у тым, што ў нас дзякуючы магдабургскаму праву, якое заахаввала прадпрыемства, а таксама блізкасці межаў Захаду, больш актыўна развіваліся рамесны і сельскія промыслы, што давала заняткі і ў міжсезонне. Але гэта ўжо не фактары географічнага асяроддзя.

— Зараз папулярны пункт погляду: маўляў, беларусы і рускія ёсць адзіны

народ. Як вы да гэтага ставіцеся? У сэнсе, ці выглядаюць такія заявы карэктнымі з пункту погляду навукі?

— Ну, зараз гэта думка не такая ўжо папулярная, але яна ёсць. Памятаю, на канферэнцыі ў Віцебску дацэнт Н. публічна даказваў, што хаця бацькі запісалі яго беларусам, але такога народа няма, і ён рускі. Бедныя бацькі. Калі мы адзін народ, то ці можа рускі чалавек зразумець без падрыхтоўкі, што такое "спадчына", "наканаванне", "лёс", "памяркоўнасць", "згода" і г. д.? Агульных слоў у нашых мовах не нашмат больш, чым ва ўкраінскай, балгарскай, сербскай, польскай і іншых славянскіх.

Можна ўзяць любое вызначэнне нацыі, хаця б вядомае сталінскае, і пераканацца, што ўсе яго прыкметы ёсць у беларускай нацыі (агульнасць тэрыторыі, мовы, псіхічнага складу, культуры і эканамічнага жыцця). Даследаванне псіхолога Л. Навуменка паказвае, што сёння беларусы адзначаюць сваю нацыянальную прыналежнасць раней, чым прадстаўнікі іншых этнічных

І ЗНОЎ ПРА НАС. БЕЛАРУСАЎ І БЕЛАРУСЬ...

груп (па спецыяльных тэстах), што сведчыць аб росце нацыянальнай самасядомасці.

Але аб'ектыўна такая пазіцыя ідзе не на карысць адносна паміж нашымі народамі. Дарэчы, за пяць гадоў вучобы ў Маскве мяне ні разу не назвалі рускім дыя зарас сябры і калегі ўспрымаюць гэту адрознасць як данасць.

— Іншы пункт погляду: Беларусь — еўрапейская краіна, нам бліжэй Еўропа, чым Расія. У прынцыпе, калісьці так і было. Але ці можна так гаварыць сёння? Увогуле, ці можна заходнюю форму існавання механічна перанесці на нашу глебу? Прызнаюся, і я быў прыхільнікам падобнай думкі, праўда, цяпер разумею, што тут было больш эмоцыі, чым ведаў...

— Так, географічна Беларусь — еўрапейская краіна, але культурна-гістарычна мы — частка ўсходнеправаслаўнай цывілізацыі, як яе называе А. Тойнбі. Перанесці заходнюю форму жыцця на нашу глебу немагчыма і, галоўнае, не трэба. Але і адмаўляцца ад перадавога вопыту, асабліва ў галіне тэхналогій, ад удзелу ў міжнародным падзеле працы, узаемавыгаднага гандлю, гуманітарнай дапамогі і г. д., вядома, неразумна. Працэс інтэграцыі аб'ектыўны і карысны для ўсіх, важна толькі, каб захоўваліся інтарэсы бакоў, не ставілася пад сумненне незалежнасць дзяржаў, не цярдпела культурнае развіццё народаў.

— Кожная нацыянальная культура выпрацоўвае нейкую звышкаштоўнасць. Напрыклад, у амерыканцаў — поспех, у еўрапейцаў — проста ўстойлівасць жыцця, у рускіх — эмоцыі. Што выпрацавалі мы, калі такое мае месца?

— Для нас такой звышкаштоўнасцю з'яўляецца талерантнасць. Гэтую катэгорыю часцей разумеюць у палітычным сэнсе, які заканадаўча ўстаноўленае права на інашадумства, рэлігійную цярдлімасць, шматпартыйнасць, гатоўнасць улады дапусціць у канстытуцыйных межах дзейнасць апазіцыі. Але яна з'яўляецца (можа быць) таксама ўнутранай псіхалагічнай рысай асобы, элементам ментальнасці і сацыякультурнай характарыстыкай групы ці сацыяму. У такім значэнні талерантнасць працягваецца ў наступных прыкметах: а) абвостраным пачуццям сацыяльнай справядлі-

васці; б) эмпатцыі — як здольнасці паставіць сябе на месца іншага чалавека, зразумець яго і суперажываць; в) міласэрнасці; г) непрыманні агрэсіўнасці, ваяўнічага фанатызму ("абы не было вайны"); д) кампраміснасці ў вырашэнні канфліктных сітуацый.

Усе гэтыя рысы займаюць у ментальнасці беларуса цэнтральнае месца. Нас іншы раз называюць талстоўцамі за стыхійнае прытрымліванне прынцыпу "непраціўлення злу насіплем". І сапраўды беларус не стане адказаць на ананімку ананімкай, на кампрамат кампраматам. Ён хутчэй, калі ёсць магчымасць, пярэйдзе на другі бок вуліцы. Супраціўляцца злу можна па-рознаму. Апостал Пётр здраціў Ісусу Хрысту за яго, як яму здавалася, заклік да непраціўлення. Але хрысціянства перамагло язычніцкі Рым не сілай, а дзякуючы адмоўнаму аднаўленню. Талерантнасць нельга навучыцца з кнігі: яна плод асабістага гістарычнага вопыту, перажытага і адчутага. Беларускі народ не выпрацаваў, а выпактаваў гэту каштоўнасць і мае права разлічваць на ўзаемаразумеенне.

— Сяргей Аляксандравіч, а ў нас ёсць патрэба ў нацыянальнай ідэі? Можна быць, яна ўжо акрэсліваецца? Ну нельга ж за такую прыняць вяртанне да БССР. Мне здаецца, мы гэта ўжо прайшлі...

— Нацыянальная ідэя — гэта жыццё нацыі як самавызначэнне і працвітанне. Паколькі класічнай формай самавызначэння нацыі з'яўляецца дзяржава, то нацыянальная ідэя становіцца разам з тым і ідэяй дзяржаўнасці. Гісторыя сведчыць, што скажэнне проста і натуральнай нацыянальнай ідэі магчыма ў розных формах. Па-першае, шляхам раздування дзяржаўнасці на шкоду нацыянальнаму пачатку з дапамогай імперскіх лозунгаў і адпаведнай палітыкі. Па-другое, велікадзяржаўным шавінізмам, накіраваным на дыскрымінацыю іншых нацыяў. Па-трэцяе, касмапалітызмам, які адмаўляе дзяржаўны і нацыянальны суверэнітэт, нацыянальную культуру, патрыятызм (грамадзянін свету і планеты). Па-чацвёртае, нацыяналізмам, які разумеецца як нацыянальная перавага і выключнасць, вяржасць і прадурятасць да іншых нацыяў. Па-пятае, месіянскімі ідэямі аб тым, што тая ці іншая нацыя заклікана вяртаваць іншых альбо ўвесць свет. Любыя скажэнні наносзяць шкоду і свайму народу, і суседзям, і сусветнай супольнасці.

Нам сёння нацыянальная ідэя патрэбна як паветра. Дакладней, не сама ідэя — яна ясная і зразумелая: захаванне і працвітанне незалежнай нацыянальнай дзяржавы, — а нацыянальна-дзяржаўная ідэалогія, якая ўключае ў сябе навукова абгрунтаваны комплекс неабходных і дастатковых умоў для яе прымання масавай сядомасцю і практычнага ажыццяўлення — сёння і на стагоддзі.

Што перашкаджае? Назаву толькі адну з прычын. Гэта раскол, калі не грамадства, то масавай сядомасці. У пачатку 90-х гадоў частка людзей пайшла за дэмакратамі, іншыя засталіся з камуністамі (многія проста не вызначыліся). Але калі на парадак дня паўстала нацыянальнае пытанне, і тыя, і другія яшчэ раз падзяліліся. Апрача таго, узніклі партыі і рухі без пэўнага палітычнага твару, нібыта апалітычныя ("зялёныя", "аматары піва" і інш.) і нават яна антыбеларуская, якія адмаўлялі суверэнітэт, на што дзяржава пакуль не звяртае ўвагі. Іншыя лініі расколу (рэформы, рэлігія, вектар інтэграцыі, адносіны да ўлады і г. д.) далёка не заўсёды супадаюць з вышэйказаным. Людзі забыліся: на якой жа ідэі можна

аб'ядноўвацца ў сур'ез і на доўга? Фундаментальнай ідэі і адпаведнай ідэалогіі, якія патрэбны для мабілізацыі, проста для псіхалагічнай пэўнасці, пакуль няма, ва ўсякім разе, у СМІ яна не праглядваецца.

Вяртанне да БССР, каб стаць адзінай у Еўропе краінай развітога сацыялізму? А як будаваць адносіны з суседзямі? Не, у адну рэчку двойчы нельга ўвайсці. Не выпадкова толькі адзін з пяці апытаных падтрымлівае гэту ідэю, а сярод моладзі менш як 5 працэнтаў...

— Вось асаблівасць пэўнага менталітэту: верхняя кропка, ніжняя кропка — вертыкаль. Уверсе — храм, унізе — пекла. У нас такога, па-мойму, няма. Мы жывём як бы ўшыркі, вакол сябе. Вы не згодны?

— Чаму ж, згодны. Гэта так. У невялікіх краінах, як і ў малых гарадах, у параўнанні са сталіцай людзі жывуць больш спакойна. Камусьці такое жыццё здаецца манатонным, хтосьці знаходзіць у ім асалоду. Вялікая айкумена, як называлі грэкі заселеныя тэрыторыі, патрабуе большага напружання, аховы, асваення, нараджае спакусы і г. д.

У гэтым і адрозненні. Але калі, напрыклад, амерыканцы перасяляюцца ў Швейцарыю, то значыць знаходзяць свае плюсы ў маленькай краіне. Кожнаму — сваё.

— Кажуць, беларусы — знікаючая нацыя. Іншы раз здаецца, што гэта сапраўды так. Значыць, этнас прайшоў свой пік, пачалося яго затуханне? Гумілёў піша аб рэлігійных этнасах. Яны нібы закансерваліся, таму што прайшлі ўсе фазы этнагенезу, але з-за нейкіх унікальных прычын не выміраюць. Гумілёў у якасці прыкладу прыводзіць іракезаў, індзейцаў Паўночнай Амерыкі. Да рэліктаў нас аднесці цяжка... Але мы што ж, проста асімілюем, знікнем у больш моцным этнасе — рускім? Што нас чакае? Хаця б у якасці прагнозу...

— Маленькія прыклады бываюць іншы раз больш пераканаўчымі, чым сур'езныя манаграфіі. У 1988 годзе ў нашай вёсцы на Гродзеншчыне аднавілі царкву, якую закрылі ў часы Хрушчова. Людзі збіралі іконы, кнігі. Адна жанчына прынесла "Кнігу ўліку споведзяў", была, аказваецца, і такая. З году ў год пра кожнага жыхара з васьмі вёсак парафіі запісаны час споведзі, прычына адсутнасці і іншае. Але што здзіўна: да 1924 года запісы рабіліся па-руску, з 1924-га па 1939-ты — па-польску. Падумайце, беларускія святары ў асяроддзі сельскага беларускага насельніцтва — далёка не фінансавы ўлік — не на роднай мове. Відаць, дзеля таго, каб дзяржаўны чыноўнік пры правярцы дакументацыі не напружваўся.

Асімілятарская палітыка праводзілася і Польшчай, і царскай Расіяй. Розніца толькі ў тым, што ў першым выпадку патрабавалася змяніць веру, што давалася з цяжкасцю, а ў другім — досыць засвоіць мову і, можа, крыху змяніць прозвішча.

У савецкі час стваралася новая супольнасць, новая нацыя, і ў гэтым працэсе нацыянальная своеасаблівасць, самасядомасць усіх народаў, у тым ліку рускага, паступова выціскаліся на перыферыю. Наша рэспубліка і тут ішла наперадзе ўсіх. Была рэальная небяспека, што беларусы растурацца аднымі з першых, але часу не хапіла. Сёння такой пагрозы няма пры ўсіх цяжкасцях пераходнага часу. Расце нацыянальная самасядомасць, праходзіць амнезія — аднаўляюцца гістарычная памяць, чалавечая годнасць. Наша псіхалагічная талерантнасць абараняе ад нацыянальнага экстрэмізму і дазваляе мірна жыць з суседзямі.

Моўная праблема будзе вырашацца прыкладна так, як у Швейцарыі. Для кожнага пісьменнага чалавека будзе справай гонару ведаць асноўныя мовы сваёй краіны. Так што пік развіцця беларускага этнасу, беларускай дзяржавы наперадзе. Галоўнае, каб жыццё было справядлівым і адкрытым, каб дзяржаўнае будаўніцтва вялося з улікам ментальнасці народа.

(“Звязда”).

АДНОЎЛЕНЫ ХРАМ

Аднавіць храм — справа святая. Некалі ў вёсцы Ліпнікі Драгінскага раёна была драўляная царква, і калі б яна існавала, ёй хутка споўнілася б сто гадоў. Але, на жаль, нядабрый рука зрабіла з яе склад, а потым здарыўся пажар.

Старшыня мясцовага калгаса “Маладая гвардыя” Віктар Верамейчык і яго аднавяскоўцы ўзяліся пабудаваць новую царкву. І некалькі гадоў назад тут быў узведзены прыгожы каменны храм, які гарманічна ўпісаўся ў цэнтральны комплекс калгаснай сядзібы.

У прыходзе ліпніцкай царквы Успення Божай Маці — дзевяць вёсак. На Вялікдзень сабраліся людзі, каб разам адзначаць гэтае вялікае хрысціянскае свята.

НА ЗДЫМКАХ: прыхаджане Н. ГУК, К. РАМАНЮК, Т. МАРГОЛЬ, М. ДАНИЛЬКЕВІЧ рыхтуюцца да свята Вялікадня; прыгажосць храма радуе вока.

Фота Рамана КАБЯКА, БелТА.

ЛАГОЙСК

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.)

ў шведаў, шабля і батфорты Пятра Вялікага і многае іншае. Не раз лагойская зямля спустшалася. У 1505 годзе ўсё тут было разбурана ардой хана Махмед-Гірэя, у 1607 годзе — шведамі.

Але найбольшаму знішчэнню падвергся горад у час нямецка-фашысцкай акупацыі. Гітлераўцы поўнасцю спалілі і абрабавалі бальнічны гарадок, разбурылі ўсе прамысловыя прадпрыемствы, не пашкадавалі і палаца Тышкевічаў. На дзень вызвалення Лагойска колькасць яго жыхароў зменшылася больш чым напалову. І налічвалася тут меней тысячы чалавек.

Цяпер не пазнаць цудоўнага гарадка, які ўвабраўся ў шасці-павярховыя дамы, сучасныя катэдры, каменныя сценкі, якія ўпрыгожваюць тратуары, у маляўнічыя мікрааёны з густымі зялёнымі насаджэннямі, што захаваліся ў цэнтры старажытнага парку каля Замкавай гары. Вызначаецца Лагойск сваімі адметнымі крыніч-

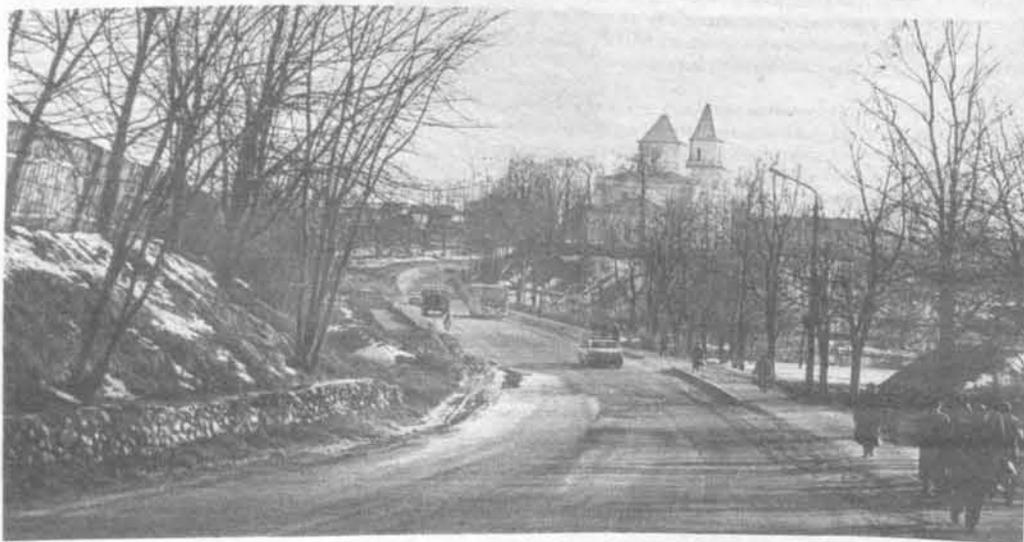

нымі водамі. Рэдка які прахожы міне звонкія ручайкі чысцітых празрыстых крынічных вод, што сцякаюць з-пад царквы ў Гайну.

І па колькасці насельніцтва вырас Лагойск у 10 разоў.

Адным словам, Лагойск, як добры чалавек, прымае гасцей з шырокімі абдымкамі, і для многіх ён становіцца родным назаўсёды, дзе, дарэчы, знайшлі прытулак і шмат "чарнобыльцаў", якія шукалі паратунку ад радыяцыі.

Т. НАРАЧАНСКАЯ.
На здымках Віктара СТАВЕРА сучасны Лагойск.

НАМ ПІШУЦЬ

ЯК ЖЫВУЦЬ БЕЛАРУСЫ РЫГІ

У лістападзе мінулага года таварыствам беларускай мовы "Прамень" горада Рыгі была арганізавана вечарына, прысвечаная 115-й гадавіне з дня нараджэння Якуба Коласа. Паведамленне аб жыцці і творчым шляху паэта цудоўна зрабіла яго ўнучка, якая родам з Мікалаеўшчыны, Ніна Вінакурава. Жыве яна цяпер у Мінску і працуе ў Раённым аддзеле народнай адукацыі.

Для выставы твораў Якуба Коласа з Мінска былі прывезены рэдкія кніжкі паэта і яго сваякоў. Дарэчы, яшчэ адна ўнучка паэта, родная сястра Ніны Вінакуравай, Алена Міцкевіч, жыве ў Рызе. Яна працуе завучам адной з рускіх школ горада Рыгі і з'яўляецца старшынёй рады ТБМ "Прамень".

Пасля цікавых паведамленняў Ніны Вінакуравай сябры таварыства читалі вершы Якуба Коласа і ўрыўкі з паэм "Новая зямля" і "Сымон-музыка". Усе чытанні вяліся па памяці і з такім пачуццём і натхненнем, што адчувалася вялікая павага да творчасці паэта, у якой яскрава падкрэсліваецца любоў да роднага краю і яго прыроды, з такой пяшчотай і замілаваннем, што кранала душу слухачоў. Бе-

ларусамі замежжа гэта тэма ўспрымаецца асабліва шчыра. Вось, напрыклад, як Якуб Колас у паэме "Сымон-музыка" апавядае пра раннюю вясну.

**Быў якраз пачатак мая.
Ну й была тады вясна!
Ось такая, што бывае
Можа ў сотні лет адна:
Было ў меру ўсё і ў пору:
Дожджык пройдзе, зноў
цяпло,
Травы, краскі гнала ўгору
На прастору, на святло.
Выйдзеш з хаты**

**на дасвеце,
Так і піў бы дух зямлі,
І раслі б, здаецца, дзеці,
Каб іх кінуць на раллі.
А дзянёчак як настане,
Тая ранічка вясны!
Кропля роскі на каштане
Блеск запальвае дзіўны;
У ёй зорчын смех блукае,
І вясёлкі ў ёй дрыжаць,
А лес радасцю гукае,
Шчасцем вее сенажаць.
А вакол так ціха-гожа,
А паслухаеш, чутно,
Як расце трава**

**і збожжа —
Нівак свежае руно.
І з зямлі празрыстым
парам
К небу ўзносіцца туман,
Як малітва сонцу, хмарам,
І дрыжыць, гарыць
пажарам**

**Скат узгоркаў і курган.
Ну, вясна была на дзіва!**

Чытанні выступаючых суправаджаліся музыкай з беларускіх народных песень у выкананні нашага юнага скрыпача. Дарэчы, ён з'яўляецца пераможцам конкурсу юных скрыпачоў горада Рыгі. А наша маладая салістка, якая падае вялікі надзеі, Ілона Варатнікова выконвала песні, напісаныя на вершы Якуба Коласа. Нашага юнага скрыпача, Аляксея Калеснікава, мы жартам ахрысцілі Сымонам-музыкам, бо зачараваў ён усіх сваёй іграй.

На завяршэнне вечарыны наш ансамбль "Надзея" зрабіў невялічкі канцэрт, які сумесна падрыхтавалі настаўнік музыкі Рыжскай беларускай школы Сяргей Калеснікаў і мастацкі кіраўнік ансамбля Зоя Кальвіш. Присутныя разышліся задаволенымі і пажадалі, каб такія літаратурныя вечары праводзіліся часцей. Удала веў вечарыну старшыня таварыства Мікола Буры. З гасцей прысутнічала даўні наш сябра, перакладчыца з беларускай мовы на латышскую, складальнік латышска-беларускага слоўніка Мірдза Абала.

А ў студзені гэтага года цудоўна адсвяткавалі абрадавае свята "Каляды", якое сумесна ладзілі ТБМ "Світанак", ТБМ "Прамень" і ансамбль "Надзея". Свята праводзілася ў памяшканні Рыжскай беларускай школы. Абрадавае свята быў выкананы ансамблем "Надзея".

Працавала кавярня, арганізаваная з нацыянальным беларускім густам настаўніцкай школы. Гучалі беларускія песні, жарты. Арганізавана латарэя, былі і розныя гульні. Свята прайшло вельмі цікава, з беларускай гасцінасцю, добразычлівасцю, ну як адной сям'ёй. Гучалі прапановы, што і далей трэба так сумесна праводзіць свята. На вялікі жаль, памяшканне ў беларускай школе невялічкае, і ўсіх жадаючых удзельнічаць у гэтым традыцыйным свяце для беларусаў Рыгі змясціць было немагчыма. Не хапае беларусам Рыгі цэнтра беларускай культуры, для адкрыцця якога няма ніякай дапамогі ні ад урада Латвіі, ні ад урада Беларусі. Чатыры класы беларускай школы ўціснуты ў чатыры невялічкія пакойчыкі дзіцячага садзіка. Вось так і трываемся.

Алесь КАРПОВІЧ,
старшыня Латвійскага фонду беларускай культуры.

РУХ ФІЛАМАТАЎ РАСЦЕ

Грамадскі навукова-аналітычны цэнтр "Беларуская перспектыва" разам з Інфармацыйна-адукацыйным цэнтрам Віцебскай філіі Беларускага рэспубліканскага фонду падтрымкі дэмакратычных рэформ імя Льва Сапегі завяршыў пяцімесячны асветніцкі праект — Народны ўніверсітэт. Праграма неформальнай навучальнай установы складалася з трох абавязковых курсаў (праблемы эканамічнага рэфармавання; паліталогія і геапалітыка; гісторыя Беларусі і нацыянальнай культуры), а таксама з васьмі спецкурсаў па выбару (прафсаюзны рух; праблемы "трэцяга сектара"; правы чалавека; мясцовае самакіраванне; жаночы рух; сродкі масавай інфармацыі; экалогія; маладзёжны рух).

У навучальным працэсе ўдзельнічалі звыш пяцідзесяці асоб, у пераважнай большасці — маладыя людзі. Выкладчыкамі ўніверсітэта былі знаныя беларускія навукоўцы.

5 красавіка большасць студэнтаў паспяхова здала залікі і атрымала дыпламы філаматаў.

Юрась СЦЯПАНАЎ.

НА ШЛЯХУ ДА ДЗЯРЖАЎНАСЦІ

АБАВЯЗВАЮСЯ СЛУЖЫЦЬ
НА КАРЫСЦЬ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

22 кастрычніка 1919 года дэкрэтам Ю. Пілсудскага была ўтворана Беларуска-вайсковая камісія (БВК), якая ў 1919—1921 гадах была спецыяльным органам па фарміраванню беларускіх часцей у Польскім войску. Аднак сёння, амаль праз восемдзесяць гадоў, можна канстатаваць, што гісторыя яе дзейнасці не напісана і малавядомая шырокай грамадскасці. Фактычна, акрамя кнігі польскага даследчыка А. Латышонка «Беларускія войскі фармацыі 1917—1923 гадоў» (1995 год) і артыкула ў ЭГБ беларускага даследчыка С. Рудовіча «Беларуская войскі камісія» (1993 год), ніякіх адмысловых прац не створана, калі не лічыць публікацый, дзе ў большай ці меншай ступені ўзросна разглядаецца дзейнасць камісіі альбо яе асобных сяброў. Таму хацелася б асветліць адзін з важных перыядаў працы БВК, а менавіта: адбор жаўнераў-добраахвотнікаў на тэрыторыі Польшчы сярэд беларускіх уцекачоў у кастрычніку 1920 — студзені 1921 гадоў.

Першапачаткова камісія была ўтворана 2 жніўня 1919 года ў Вільні Цэнтральнай Беларускай Радай Віленшчыны і Гарадзеншчыны паводле дамоўленасці з Начальнікам Польскай дзяржавы Ю. Пілсудскім, які праз паўтара месяца, 22 кастрычніка, ужо выдаў афіцыйны дэкрэт аб арганізацыі беларускіх падраздзелаў у польскім войску ў выглядзе двух пяхотных батальёнаў. Часці павінны былі фарміравацца на добраахвотнай падставе сумесна з польскім камандаваннем і зацвярджацца БВК. Камісія брала на сябе абавязкі вербавання добраахвотнікаў і ажыццяўляла «нацыянальнае гадаванне войска» — выходзіла ў афіцыйны жаўнераў аднаасноўна нацыянальнага адрэджання. Сфарміраваныя часткі меркавалася накіраваць на польска-савецкі фронт. У лістападзе камісія пераехала ў Мінск, адкуль пачала распаўсюджваць адозвы з заклікам уступаць у нацыянальнае войска для барацьбы за «волю, свабоду, незалежнасць і непадзельнасць нашай Бацькаўшчыны — Беларусі», вяла рэгістрацыю добраахвотнікаў. Аднак, як адзначае С. Рудовіч, «намаганні стварыць ва ўмовах акупацыйнага рэжыму беларускае войска не мелі сур'езных шанцаў на поспех. Польскія ўлады, дазваляючы для прыкрыцця сваіх анексіянісцкіх планаў існаванне БВК, у сапраўднасці не жадалі стварэння ўзброеных аддзелаў, якія б надалі беларускай дзяржаўнасці рэальную сілу, таму фактычна пазбавілі камісію магчымасці ўплываць на іх фарміраванне». Наогул з сакавіка 1920 года распараджэннем польскага міністэрства ваісковых спраў вярбоўка і адбор добраахвотнікаў былі выключаны з кампэтэнцыі БВК і перададзены мясцовым органам цывільнага ўрада ўсходніх земляў. Яны байкатавалі гэтую справу, а самі добраахвотнікі аказаліся дэзарыентаванымі і вельмі часта трапілі ў шэрагі Літоўска-Беларускай дывізіі Войска Польскага, лічычы яе сапраўдным беларускім войскам. Ды і сам прынцып добраахвотнасці ў гэты крытычны час рабіў больш шкоды, чым карысці. У выніку ўдалося скамплектаваць толькі адну беларускую пяхотную роту (кампанію), а па даных А. Латышонка, на пачатак ліпеня было завербавана толькі 150 жаўнераў і трохі больш афіцэраў. У тым жа месяцы пры эвакуацыі польскіх войскаў з Мінска ў сувязі з наступленнем Чырвонай Арміі БВК фактычна распалася і толькі 11 верасня пасля доўгіх перамоў была адноўлена ў новым складзе ў горадзе Лодзь (Польшча) з дазваляем вербаваць добраахвотнікаў сярэд уцекачоў з Беларусі ў параўменні з камандаваннем Генеральнай акругі Лодзь.

Першапачаткова кіраўніцтва камісіі не спадзявалася на вялікі наплыв жадаючых, аднак, як аказалася, сярэд беларускіх работнікаў у розных прамысловых цэнтрах Польшчы адшукалася значная колькасць тых, хто па розных прычынах жадаў уступіць у шэрагі беларускага войска. Другую групу добраахвотнікаў склапілі былі афіцэры і жаўнеры. У выніку замест запланаванага аднаго батальёна прыйшлося фарміраваць яшчэ і другі. За гэты час БВК ужо выдала шэраг ваісковых статутаў на беларускай мове, па якіх рыхтаваліся запісаныя ваіскоўцы.

Але гэтая актыўнасць працягвалася нядоўга. Ужо напрыканцы 1920 года стала зразумела, што савецка-польская вайна мажліва скончыцца падзелам Беларусі і беларускія батальёны не трапілі ні на савецкі фронт, ні да генерала Булак-Балаховіча, ні да І Слуцкай брыгады. А калі 18 сакавіка 1921 года была падпісана Рыжская дамова, польскія ўлады згодна з ёю мусілі расфарміраваць усе антыбальшавіцкія іншаземныя ваісковыя фармацыі на сваёй тэрыторыі. Беларускія батальёны падлягалі гэтакім з 15 траўня 1921 года.

Вось якая вышэйзгаданая «апошні заклік БВК» у шэрагі беларускага войска і хацелася б прааналізаваць. Эвідэнцыйныя лісты (рэгістрацыйныя анкеты) добраахвотнікаў-жаўнераў БВК таго часу, якія захоўваюцца ў фондах БДАМЛІМ, дазваляюць зрабіць гэта даволі дакладна і выразна ўбачыць жаўнерскі склад батальёнаў, што дае, у сваю чаргу, у спалучэнні з іншай інфармацыяй на навуковай падставе ўявіць агульны характар беларускіх часцей і іх магчымыя перспектывы развіцця.

Эвідэнцыйны ліст складаўся з 37 пытанняў, размешчаных на 4-х старонках. Пытанні былі ў прынцыпе агульнавядомыя і стандартныя для ваісковых дакументаў. Сярод іх (парадак і фармулёўкі даюцца паводле арыгіналаў. — В. А.): імя і прозвішча; дата нараджэння; месца (край, губерня, павет); вера; становішча; месца жыхарства перад наступленнем у войска, імя і прозвішча, становішча, ці прафесія, месца жыхарства бацькоў; стан (кавалер, жанаты, удавец, разведзены); скончаныя школы, навуковыя ўстановы, дзе калі і з якім вынікам; уладанне мовамі (спраўна піша, чытае); апісанне рысаў; прызваны на службу; улічаны ў войска; рэзультат лекарскага агляду (шырыня грудзей у см, вага цела ў кг, шпаркасць узгляду, шпаркасць слыху); ці належаў да беларускага руху і беларускіх арганізацый; перабытыя бітвы і іншыя важныя справы і шэраг іншых пытанняў. Некаторыя пункты ў лісце, пэўна, былі разлічаны на перспектыву: дата залічэння да Краёвай абароны (адсюль, мусіць, і карані вядомай БКА ў другой сусветнай вайне. — В. А.); дата залічэння да паспалітага руху. Кожны прыняты павінен быў распісацца за праўдзівасць звестак, і гэты подпіс уласнаручна завяраў камандуючы Беларускага войска альбо ягоны ад'ютант.

Аб чым сведчыць аналіз асноўных пытанняў анкет 78 добраахвотнікаў, залічаных напрыканцы 1920 — на пачатку 1921 гадоў? Далей будзе згодна з анкетным парадкам.

Храналогія набору сведчыць, што амаль з першых дзён знаходжання БВК у Польшчы яна пачала актыўную вярбовачную працу, але ў кастрычніку былі запісаны толькі 6 чалавек, найбольшы прыток быў у лістападзе. У гэты час, пэўна, звесткі аб камісіі распаўсюдзіліся сярэд уцекачоў. Гэта прывяло да таго, што амаль штодня запісвалася ад 1 да 10 чалавек, і, як вынік, за лістапад белбатальёны папоўніліся на 56 чалавек. У снежні 1920 і студзені 1921 гадоў колькасць жадаючых рэзка зменшылася, і было запісана адпаведна 9 і 4 чалавекі. Прычыны гэтага ўжо адзначаліся.

Па ўзросту гэта была фактычна моладзь да 30 гадоў. Звыш гэтага было толькі чатыры чалавекі, старэйшаму — 35 гадоў. Сярэдні узрост 26 гадоў. Цікава адзначыць, што сярэд залічаных быў і зусім малады хлопцек пятаццаці гадоў. Як запісана ў лісце, ён быў з Гародні, вучыўся ў гімназіі, не меў бацькі і быў «малага росту». Як ён трапіў у батальён, невядома, бо згодна з інструкцыяй БВК, юнакі, маладзейшыя за 18 год, прымаіліся толькі з пісьмовага дазволу бацькоў, але ваеннае становішча, мусіць, значна спрасціла інструкцыі.

Па свайму месцу нараджэння 64 чалавекі (82 працэнты) былі з беларускіх губерняў, сярэд іх 33 (42 працэнты, амаль палова) з Гарадзенскай. Астатнія 14 (18 працэнтаў) з Расіі: Бранскай, Цвярской і нават Самарскай і Уфійскай губерняў. Неабходна адзначыць, што прыблізна са снежня ў БВК пайшлі ў асноўным ураджэнцы Гарадзеншчыны і часцей католікі.

Усе добраахвотнікі былі вернікамі: 62 чалавекі (79 працэнтаў) — праваслаўныя,

13 (17 працэнтаў) — католікі і толькі тры былі нехрысціянскімі — 2 мусульманіны (магаметанцы) і 1 іудзей (веры Маісеевай).

Сацыяльнае паходжанне жаўнераў было традыцыйным для беларускіх губерняў: 41 чалавек (52,5 працэнта) займаліся сялянскай гаспадаркаю да запісу ў войска, акрамя таго 31 чалавек (40 працэнтаў) былі рабочымі, 4 (5 працэнтаў) — службоўцамі, а 2 (2,5 працэнта) — вучнямі гімназіі. Але амаль усе яны нарадзіліся ў вёсцы, аб чым сведчаць адказы на пытанне «Праца бацькоў». 55 чалавек (70 працэнтаў) адказалі — хлебаробы. У 13 чалавек (16 працэнтаў) памёр адзін або абодва з бацькоў, што пэўна паўплывала на іх выбар ваіскавай службы.

Маладосць асабовага складу не робіць дзіўным той факт, што 64 чалавекі (82 працэнты) былі кавалерамі (хапастымі) і толькі 14 (18 працэнтаў) — жанатыя.

БВК імкнулася набіраць больш-менш пісьменных жаўнераў, і таму, нягледзячы на даныя вядомага беларускага географа А. Смоліча, што на пачатку XX стагоддзя на Беларусі было 65 працэнтаў непісьменных і толькі 35 працэнтаў пісьменных, аналіз лістоў паказвае гэтую прапорцыю. Сярод добраахвотнікаў малапісьменных і непісьменных было 21 чалавек (27 працэнтаў), адпаведна 10 (13 працэнтаў) і 11 (14 працэнтаў). Большасць апошніх мела 2-гадовую адукацыю царкоўна-парафіяльных школ — 43 (75 працэнтаў), але некаторыя паспелі скончыць 4—5 класаў гімназіі, а адзін нават сярэдняю гідратэхнічную школу.

Становішча нацыянальнай мовы заўсёды было вялікай праблемай беларускага войска. БВК прынцыпова праводзіла курс на выкарыстанне беларускай мовы, выдавала ў ёй шматлікія статуты і рэгуляміны. Але калі глядзець па анкетах, новае папярэнне не прынесла палягкі ў гэтай справе. Толькі 55 чалавек (70 працэнтаў) размаўлялі або разумелі па-беларуску, 23 жаўнеры (30 працэнтаў) разумелі толькі парасійску. Былі і асабліваці. Так, зусім не размаўлялі па-расійску 10 чалавек (13 працэнтаў), ведалі толькі беларускую мову — 5 чалавек (7 працэнтаў), па-польску разумелі 31 чалавек (40 працэнтаў). Два расійскія татарыны, якія невядома як трапілі ў Польшчу, ведалі толькі татарскую і расійскую мовы, юны жаўнер з Гародні — французскую, нямецкую і расійскую, а вясковец з Украіны — украінскую, беларускую і расійскую. Наогул, мяркуючы па лістах, добраахвотнікі з Заходняй Беларусі ў асноўным ведалі беларускую, беларускую і польскую, беларускую, польскую і расійскую мовы, з Цэнтральнай — беларускую, расійскую, беларускую і расійскую, з усходніх абшараў беларусы часта пісалі аб веданні расійскай (пэўна, лічачы часам за яе беларускую), зрэдку беларускай, не гаворачы ўжо аб ураджэнцах менавіта расійскіх губерняў.

Нягледзячы на ваенны час, пераважная большасць — 71 чалавек (91 працэнт) не мела баявога досведу, не служыла раней у войска. Толькі 7 чалавек (9 працэнтаў) былі ваіскоўцамі да 1920 года: 1 у Чырвонай Арміі, 1 у Польскім, 5 у царскім войска.

Які ж атрымліваецца ўмоўны партрэт сярэдняга жаўнера БВК апошняга перыяду яе дзейнасці? На падставе вышэйпрыведзенага аналізу атрымліваецца наступнае: малады, каля 26 гадоў, з Цэнтральнай або Заходняй Беларусі, праваслаўны, вясковец, кавалер, скончыў 2-гадовую вясковую школу, размаўляе альбо разумее беларускую, польскую і расійскую мовы, не мае баявога досведу.

Вось гэтыя хлопцы, хто воляю лёсу, а хто і па загаду сэрца, уступалі ў шэрагі батальёнаў Беларускай ваіскавай камісіі, і кожны з іх даваў невялічкую, але ёмістую падпіску-прысягу, гэтую, як даў вясковец Хведар Сідарэвіч:

«Я, ніжэй падпісаны, грамадзянін Беларускае Народнае Рэспублікі Хведар Сідарэвіч ураджэнец Гарадзенскай губ. Сакоўскага пав. Грабенеўскай вол. даю гэтую расьпіску ў тым, што абязуюся служыць у Беларускай ваіскавай (нацыянальнай) на карысць Бацькаўшчыны — Беларусі шэсць месяцаў.

Сьнежня 7 дня 1920
Сідарэвіч».

Такім чынам, нягледзячы на тое, што эвідэнцыйныя лісты з'яўляюцца толькі прыватным адлюстраваннем асобнага ваіскавага аддзела БВК, іх аналіз можа выразна характарызаваць і агульную сітуацыю ў беларускім ваісковым руху 1919—1921 гадоў.

Віктар АСТРОГА,
навуковы супрацоўнік
Аддзела ваіскавай гісторыі Беларусі
XX стагоддзя Інстытута гісторыі НАН.

ПЕРСПЕКТЫВА

У Беларусі праходзіць тэндэр на будаўніцтва новай тэлевізійнай вежы. Неабходнасць яе пабудовы выклікана тым, што тэлевізійныя перадаючы цэнтр, размешчаны ў Калодзішчах пад Мінскам, ужо не адпавядае сучасным тэлекамунацыйным патрабаванням, там поўнаасцю вычарпаны магчымасці мадэрнізацыі. Між тым, зусім відавочная неабходнасць далейшага павелічэння колькасці прымаемых тэле- і радыёпраграм. Нягледзячы на тое, што ў горадзе развіваецца кабельнае тэлебачанне, яно не ў стане вырашыць праблемы забеспячэння дадатковымі каналамі жыхароў сельскіх раёнаў.

Такім чынам, у канцы мінулага года было прынята рашэнне пабудоваць у Мінску тэлевежу, якая возьме на сябе функцыі распаўсюджвання праграм тэлебачання і радыё, акрамя таго, там будуць устаноўлены перадачыкі сухапутнай рухомай сувязі розных стандартаў і сістэм. Будаўніцтва новай тэлевежы дазволіць павялічыць колькасць прымаемых праграм, палепшыць іх якасць, дасць магчымасць расшырыць зону прыёму тэлевізійнай шматпраграмнай зфійнай кабельнай сеткі тыпу KOSMOS TV. Зона прыёму павялічыцца настолькі, што прыёмнікі шматпраграмнага тэлебачання можна будзе ўстанавіваць нават у сельскай мясцовасці.

Улічваючы унікальнасць будучага збудавання, было вырашана аб'явіць міжнародны тэндэр. Удзельнічаць у ім жамадалі ўжо 14 прэзідэнтаў, у прыватнасці, дзве буйныя праектна-будаўнічыя фірмы з Кітая, якія спецыялізуюцца на будаўніцтве унікальных тэлевежаў ва ўсім свеце і сёння ўзво-

ТЭЛЕВЕЖА
ЛЯ
КАМСАМОЛЬСКАГА
ВОЗЕРА

дзяць такія збудаванні ў Джакарце і Шанхаі, фінская фірма, турэцка-нямецкае СП, а таксама будаўнічыя фірмы з Германіі, Чэхіі, Польшчы, Італіі. Ёсць удзельнікі з Расіі і Беларусі, апошняя прадстаўлена прадпрыемствам «Белпрампраект». Прыняцце тэндэрных заявак канчаецца 30 красавіка ў 12 гадзін.

Ёсць усе падставы лічыць, што паддзеныя заяўкі будуць разгледжаны ў самыя кароткія тэрміны. Гэта абумоўлена тым, што будаўніцтва намечана пачаць ужо ў канцы гэтага года. Вызначана і месца, дзе размешціцца будучая вежа, — гэта праспект Машэрава, раён паміж гандлёва-выставачным комплексам і Камсамольскім возерам. Мяркуюцца, што акрамя тэхналагічных нагрузак новая тэлевежа будзе выконваць і эстэтычную функцыю. Такія вежы маюцца практычна ва ўсіх буйных сталіцах свету, гэта, як правіла, унікальныя збудаванні, якія іншы раз становяцца сімвалам горада. У сакавіку была праведзена перадтэндэрная канферэнцыя, на якой прысутнічалі прадстаўнікі васьмі краін-удзельніц. Былі разгледжаны пастаўленыя ім пытанні, і на сённяшні дзень Міністэрства сувязі іканчае работу па прадстаўленню ім патрэбнай інфармацыі.

Ёсць усе падставы лічыць, што пры разгледзе тэндэрных заявак прыярытэт будзе аддадзены найбольш эканамічным праектам. Адно з патрабаванняў да праможцы, незалежна ад таго, якую краіну ён будзе прадстаўляць, — максімальны ўдзел у рэалізацыі праекта беларускіх будаўнічых арганізацый. Таксама пры вызначэнні пераможцы будзе ўлічана, наколькі прадстаўлены праект адпавядае патрабаванням тэхналогіі пры далейшай эксплуатацыі, а таксама эстэтычны бок — наколькі арганічна яна будзе ўлічвацца ў гарадскі пейзаж. Мяркуюма вышыня будучай тэлевежы — 410 метраў (для параўнання — вышыня Астанкінскай тэлевежы 533 метры), аднак канчатковае рашэнне будзе залежаць ад канкрэтных разлікаў і таго, наколькі канкрэтная вежа зможа забяспечыць неабходныя тэхналагічныя параметры. Згодна з патрабаваннямі, якія прад'яўлены да праекта, мяркуюцца, што беларуская тэлевежа ўвоўдзе ў першую дзесятку збудаванняў падобнага роду, вядомых сёння ў свеце. Лёўніца, што ў вежы будзе прадугледжана турыстычнае абслугоўванне, рэстаран, пляцоўкі агляду.

Вераніка ЧАРКАСАВА.

ПЕРАМОЖЦЫ МУЗЫЧНАГА ФЕСТИВАЛЮ

У Санкт-Пецярбургу прайшоў IX Міжнародны дзіцячы музычны фестываль "Ода да радасці". У ім прынялі ўдзел юныя музыканты з Амерыкі, Японіі, Ізраіля і краін СНД. У рамках гэтага вялікага свята былі праведзены два Міжнародныя дзіцячыя конкурсы: IV Міжнародны дзіцячы конкурс фартэп'янных дуэтаў імя Л. Брук "Брат і сястра" і Міжнародны конкурс "Я — кампазітар". У іх удзельнічалі 98 фартэп'янных дуэтаў і 144 кампазітары з розных краін.

У абодвух конкурсных жанрах выдатна выступілі наву-чэнцы гімназіі-каледжа пры Беларускай дзяржаўнай ака-дэміі музыкі. У малодшай групе выканаўцаў лаўрэатамі II прэміі (I-я прэмія не прысуджалася) сталі вучні 3-га класа Наташа Вітчанка і Аляксей Собаль (выкладчыкі Л. Васілье-ва і Э. Ахрэмчык). Мінскія школьнікі Міхаіл Оргін і Аркадзь Чубрык сталі лаўрэатамі Міжнароднага дзіцячага музыч-нага фестывалю ў конкурсе "Я — кампазітар".

Трэція ўзнагародай, дастаўленай у Мінск з таго ж фес-тывалю, стала спецыяльная грамата Саюза кампазітараў Санкт-Пецярбурга "За высокае педагагічнае май-стэрства", якая прысуджана В. Карэтнікаву — выкладчыку мастацтва кампазіцыі.

НА ЗДЫМКАХ: конкурснае праслухоўванне; лаўрэаты конкурсу Наташа ВІТЧАНКА і Аляксей СОБАЛЬ з выкладчы-камі Л. ВАСІЛЬЕВАЙ, Э. АХРЭМЧЫК і членам журы В. БІ-БЕРГАНАМ.

Цяпер пра нашы навіны. У царкве была служба ў гонар юбі-лею трохсотгоддзя Дома Рамана-вых. Усё было вельмі ўрачыста. Айцец Глеб справіў новую рызу. Кузёмка гэту зіму некалькі тыдняў пражыў у нас. Плэй пасталы. Сам, праўда, у ботах. Расказаў, што шмат народу з нашага краю едзе ў Сібір, на перасяленне. Мы іх шка-дуем. Надта ж цяжка назаўсёды пакідаць бацькаўшчыну, але што зробіш — трэба. Доля такая. У школе на Ражаство была ёлка. Пан Падгурскі даў тры рублі, на якія купілі цукеркаў і пернікаў. Дзеці рас-казвалі вершы, спявалі, весяліліся, а потым дасталі гасцінцаў.

Ганну Васілішчыну наша Фядорка бачыла з Трахімам. Ён ёй і раней праходзіў не даваў, усё заігрываў, але Ганна малайчына, трымаецца, цябе чакае. У Хомчыкі нарадзіўся сын. Назвалі Арыёнам.

Ажаніўся нарэшце Аляксей Га-лёмка. Не адну дзяўчыну скрыў-дзіў, пакуль ажаніўся. Паўла Галья-ша забралі ў салдаты. Скончыць вуч-чылішча яму, беднаму, не ўдалося: не хапіла грошай. Апошні час жыў пры бацьках, дапамагаў у полі і ў клуні.

У нас не перастаюць ліць даж-ды. Разлілася Лосьна, і добрую палавіну сена знесла вадою. Падгурскі купіў ровэра на гумовых колах, пафарбаваных у чырвоны колер. Спрабаваў ездзіць, але па снезе колы коўзаюцца, і ровэр упаў, прываліўшы самога Пад-гурскага.

Дзядулю нашага раматус дай-мае, ногі поміць. Збольшага дапа-магае дзядзька Хведар. Усяго табе самага найлепшага. Калі б ты ве-даў, як мы чакаем ліста ад цябе, то пісаў бы, напэўна, часцей.

Усе табе перадаюць паклоны, і дзядзька Хведар.

Пісала Барбарка". Ён напісаў у адказ, што ўлетку будзе дома і што чакае — не дача-каецца той хвіліны, калі яны нарэш-це ўбачацца. І сапраўды, нейкая сі-ла цягнула яго туды, адкуль прые-хаў, прымушала думаць пра та-го, каго пакінуў у родных мясці-нах:

"Дома цяпер, вызваліўшыся з даўгоў, я буду вольны, ні ад кога не залежны, а тут усё не сваё... І Ганна!..." Зноў успомніў яе заха-пляльную прыгажосць, якой убачыў яе тады, на святанні, у клуні...

А праз некалькі дзён паштальён прынёс новы ліст з Прускі. Напісаны, відаць, не дачакаўшыся яго адказу на папярэдні. Ён разгортваў яго з трывогай. Спачатку ішлі, як звычай-на, паведамленні пра здароўе, стан гаспадаркі, надвор'е, а потым ён прычытаў:

"...Лявонка, мы табе раней не пісалі, а цяпер вось вырашылі напі-саць. Дарагі сыночак, Ганна Васілі-шына не дачакалася цябе, выйшла замуж за Трахіма. Адбылося гэта ўжо колькі часу назад. Было вясле-ле..."

"Не дачакалася! — мільганула думка. — Бацька не вярнуўся, дык, мусіць, думала, што і я не вярну-ся... А можа яна мяне ніколі і не ка-хала? Гэта быў звычайны падман, а я верыў. А Трахім... Трахімка... Ня-годнік... І Ганна, Ганна... Што ж, ня-ма, відаць, на свеце такога каханьня, якое б усталяла перад разлукай. Дык можа і Цімоша тады з гэтай прычыны так загадкава ўсміхаўся?.. Па шчаках пакаціліся слёзы, ён зноў паднёс ліст да вачэй: "...Тоня, Фя-дора і Барбарка, усе мы абураны гэтым яе ўчынкам. Ох, Ганна, Ган-на... Прускаўскія жанкі таксама былі супраць, бо ўсе ведалі, што ў

яе ёсць ты, хай сабе і ў Амерыцы... Трахім хадзіў на попрадкі, каб пераканаць іх. Не змогшы іх у спрэчку, ён ушчэнт пашчапаў ім ка-лаўроты..."

Тут Лявонка не вытрымаў і зарыдаў уголас, як бы адчуўшы ў тых калаўротах адлюстраванне свайго лёсу.

"...Трахім быў апрануты ў белую палатняную вышытую сарочку і падпязаны поясам з кутасамі. І Ганна ўбралася па-свя-точнаму. Сарочка вышытая, спаднічка, фартушок, на галоўцы вяночак з рознакаляровымі стужкамі, але сама маладая над-та смутнай выглядала. Але што дзеецца? Не паспелі справіць вяслелле, як Трахім зноў стаў ха-дзіць на музыкі. Ты ж яго ведаеш. А неўзабаве ў Ганны нарадзілася дзіця. Сыноч. Нейк гэта было для ўсіх нечакана, бо пра Ганніну цяжарнасць ніхто не чуў — не па-добна яна была на цяжарную. Ба-ццюшка малаго Косцем назваў. Ві-даць, у гонар Кастантага, які быў за кума.

Вось такія справы. У нас ужо во-сень. Ты надта там не ўбівайся.

сказаць не пасмеў. Крыху супако-іўшыся, нават палагодзеў:

— Папраўлю справы і вярнуся. Я ж маю на гэта права на працягу двух год...

Забягаючы наперад, аднак, нельга не казаць, што і праз дзе-сяць, і праз дваццаць, і праз больш гадоў ён не раз будзе шкадаваць, што пакінуў гэтую такую багатую на розныя дзівосы краіну, шырокую і па-сапраўднаму сва-бодную.

Не адкладваючы, з'ездзіў у Маршалтаўн, зняў у банку невялікія грошы, што ляжалі на яго рахунку, хуценька купіў білет на параход, астатнія, за выключэннем тых, што патрэбны былі на дарогу, выслаў дадому. Параход — "California". Ён быў намалеваны на біцеце — дыміў усмі чатырма вы-сокімі чорнымі трубамі. Тут жа, у Маршалтаўне, набыў жоўты скураны чамадан (як-нік — амерыканец), новы капялюш, курткі і іншыя неабходныя рэчы і падарункі. Касцюм у яго быў яшчэ той — цёмны ў шэрую палоску, які яны некалі куплялі разам з Ці-мошам і Піліпком. Купіў яшчэ пару

Побач узвышаўся Нью-Йорк. Прускавец пазіраў на гэты велічны горад — галоўны горад краіны, якую яму даводзілася пакідаць. Нью-Йорк імкнуў у вышыню. Уперагонкі з хмарачосамі ўзнімалі-ся ў неба дзве высокія ажурныя дзі-гі жалезных мастоў, перакінутых над Гудзонам. Удалечыні, у бок поўначы, угадваўся грузыня абрысы маўзалея Гранта, з левага боку ўзвышаўся нядаўна пабудаваны агромністы каталіцкі сабор, наз-вы якога Лявонка не ведаў. У тым баку, дзе знаходзіўся порт, тоўпілі-ся, як жалезныя жоравы, магутныя краны, павольна рухаючы сваімі цыбатымі шыямі. Назіраючы за іх працай, ён і не заўважыў, як "California" ціха кранулася з месца.

— Леан! Леан! Нехта крычаў, стоячы на пірсе. Яму нават пачулася: "Ляво-он!" Ён выразна чуў.

"А можа гэта яна — Аннет? Не, такога не можа быць! Гэта хтосьці чужы..."

— Я і там цябе знайду-у-у! Не, гэта яму здалосся, не іначай. А можа гэта крычалі каму-небудзь іншаму, не яму, але чамусьці шка-

замужам, дык ужо позна. Яе не вернеш. Нічога не зробіш. Чаго ж я так раптоўна кінуўся? Трэба было раней. Яна ж чакала!.. Але дакуль можна чакаць?.. Сем гадоў прайбуй тут, сем гадоў...

Вяртаўся іншым чалавекам. Калі падумаць, то вяртаўся з багац-цем — вёз энергію новага вопыту, мыслення. Цімоша ўжо вярнуўся. А цяпер і ён вольны едзе. А Піліпко, напэўна, застаўся. Жаніўся, му-сіць, прыжыўся... Цікава, дзе зараз Андрэй Кляновіч. У Амерыцы ці, можа, ужо ў Расіі?

Новы год сустракаў на караблі. 1914-ты. Восьмы з сустрэтых у Амерыцы. Сусед па каюце — муж-чына з рудымі абвісьлімі вусамі прапанаваў выпіць віскі.

— Адкуль вы? — Russian. — О-о!

Каюту асвятляла слабенькая электрычная лямпачка — начнічок. Сусед аказаўся гандлёвым аген-там — вёз у Лібава ўзоры прадук-цыі сваёй фірмы: пальчаткі, дамскія сумачкі і парасоны. Пілі віскі, гу-тарылі.

Пад раніцу выйшлі на палубу. Дзьмуў вецер. Хвалі нагадвалі вадзяныя горы, паміж якімі кара-бель мог, калі б раптам не пашан-цавала, перавярнуцца і пайсці на дно. Вецер злымі похапкам зрываў з гэтых вадзяных гор пену і тут жа, расціскаючы яе на пыл, кідаў на па-лубу. Але "California", здавалася, плыла марудна, і Лявонка губляў цярпенне. Ахмялелы ад віскі і свежага ветру, рвануў гузікі і зняў з сябе кашулю, добра-такі пано-шаную, размахнуўся і кінуў яе ў акі-ян.

Новы знаёмы засмяўся: "Новы год! Старыя рэчы дадоў!"

Кінуўшы, аднак, Лявонка ўспом-ніў, што ў кішэні яшчэ знаходзілася колькі далаўраў. Стала шкада, але махнуў рукой — не кідацца ж за імі ў акіян. А хвалі, як ашпалены, усё біліся аб борт, абдаючы зявак пырскамі пены.

Новы знаёмы, які стаяў побач і, абалёршыся на жалезную загарод-ку, глядзеў у мора, сказаў:

— Недае пад намі ляжыць "Ціта-нік". Аграмадны карабель! Колькі тысяч людзей на ім плыло...

Лявонка ўспомніў, што ён чытаў пра гэтае трагічнае здарэнне ў га-зетах.

— Гэта ж было ў мінулым годзе? — У мінулым.

Яны надоўга замаўчалі — кож-ны, мусіць, думаў пра сваё.

Падарожнік з Прускі зноў пачаў перабіраць у памяці ўбачанае і на-патканае ў чужым краі. Розныя мо-манты давалася перажыць, нават і вельмі цяжкія, усяго паспытаць, але, можа, самае галоўнае: яму ўдалося глытнуць і адчуць смак сва-боды. Моцны напітак! Можна ска-заць, лекавы, здольны абудзіць у чалавеку веру ва ўласныя сілы, год-насць і незалежнасць. Галоўнае — незалежнасць. Каб ні ад кога не за-лежаць, кіравацца сваім розумам! Цяпер ён быў упэўнены, што чала-век павінен жыць так, як ён хоча, як лічыць патрэбным. Ён нават пасміх-нуўся. Лічыць сябе прускаўцам, а ў табе ўжо жыве амерыканец. Ад гэтых думак становілася нават весела. Аднак разам з тым прабіва-лася і іншае адчуванне: "Адзін, без людзей, ты таксама слабак. Калі б не паверылі, не пазычылі грошы на дарогу, не дапамаглі, ні-чога б не было. І Амерыкі б не ўба-чыў..."

...Праз тыдзень які ці крыху больш падпльвалі да Еўропы. Ве-цер даносіў пах зямлі. А можа яму так здавалася?

У марской прасторы пачалі з'яў-ляцца чайкі. Яшчэ праз колькі дзён — Лібава. Усё больш узраста-ла трывога...

Уладзімір ГНІЛАМЁДАЎ

ПРУСКАЎСКІ УЛІС

Трымайся. Дзяўчына знойдзецца заўсёды.

Пісала Тоня". Пасля гэтага ён доўга не мог супа-коіцца. "Жыццё дае нечаканас-ці, — раз-пораз уздыхаў ён, адклаўшы ліст убок. — Спадзяў-ся на адно, а выйшла другое. Што ж, такі, мусіць, лёс..." Успом-ніўся чамусьці радок з даўняга Ганнінага ліста: "Хлопцы за адзін вечар станцоўваюць па пары паста-лоў".

"Датанцавалася!..." Гаспадар заўважыў яго разгуб-ленасць:

— Што здарылася?

Роботнік пачуваў сябе ніякавата, толькі і здолеў сказаць:

— Мне спешна дадому трэба.

— What did you say?

— Ліст прыйшоў з дому. Яна за-муж выйшла, — растлумачыў прускавец.

— Хто?

— Дзяўчына мая...

— Оп райт! — паціснуў плячыма фермер. — Тым больш няма па-да-стаў для хвалявання. Нашто ехаць, калі яна ўжо замужам? І потым — у гэтай сітуацыі яшчэ невядома, каму больш пашанцавала... — Іван гля-дзеў на яго са шкадаваннем, як на дзівака.

Развагаю Лявонка пагаджаўся, што фермер гаворыць праўду, а сэрца не суніталася. "Едзь!" Іван, а потым і Мелані спрабавалі давесці сваё:

— Сюды ж едуць людзі, каб заставацца тут! — казаў Іван.

— Завяздзеш свой бізнес... — угаворвала Мелані.

Гаспадар спрабаваў суцэшыць:

— Хутка на зайцоў будзем паля-ваць, вунь іх колькі развяслося!

Але Лявонку было не да зайцоў, "Не, Амерыку ён пакідае — раз і назаўсёды. Вярнуцца ў Амерыку? Ніколі. Гэта ж праз яе я страціў Ган-ну..." Вядома, Бузукам гэтак рэзка

белых кашуль і мацісовыя запінкі да іх.

— Ты сёння выглядаеш, як но-венькі далаўра! — пажартываў гаспа-дар, калі Лявонка вярнуўся з Маршалтаўна.

Мелані глядзела на яго з сумам. — Білет купіў! "California"! — аб-вясціў Лявонка і паказаў чамадан.

— У Каліфорнію? — не зразу-мела Мелані.

— Дадому. Гэта параход "California".

— Вось яно як! — фермер пача-саў патыліцу і папраўіў капялюш.

Прускавец таксама развёў рукамі. "California" адпльвала праз некалькі дзён. А там, праз пару тыдняў, Лібава. Трэба было развітацца з гасціннымі гаспа-дарамі. Іван зрабіў канчатковы раз-лік.

Вяртаўся ён з Амерыкі на зыхо-дзе 1913-га. На дварэ ўжо стаяла няўтульная нью-йоркская зіма. Над горадам плылі, чапляючыся за дахі шматпавярховых хмарачо-саў, густыя звігнатнелыя аблокі. Празірэлы вецер даставаў да са-мага споду, але прускавец не ад-чуваў холаду. Стоячы на палу-бе магутнай чатырохтрубнай "California", ён думаў пра той дзіў-ны збег абставін, які закінуў яго аж на другі бок зямлі, за акіяна, пра накіраванасць жыцця, у якім прычынасць і лёс дзейнічалі як бы заадно.

"Чаму гэта я раптам так хутка падхапіўся і кінуўся дадому? Як і та-ды, калі сюды ехаў... Ганна, Ганна, Ганна... Гэта ты мяцеліш маім жы-ццём. Дзівак! Лічыў сябе незалеж-ным. Незалежным — ад каго? Хіба можна быць незалежным ад сваіх пачуццяў, ад самога сябе? Ад той сілы, што падхапіла і панесла ў гэтыя невядомыя прасторы, у Амерыку? (Цяпер яна несла яго, як птушку, назад — у Еўропу, дадому, у Пруску). Гэта ўсё ад-но як нейкі інстынкт. Інстынкт вяртання. Пруска, Пруска, як ты там!"

АДНАЎЛЯЮЦА АРХІЎНЫЯ ДАКУМЕНТЫ

Самы старажытны могільнік у Віцебску з'явіўся на пачатку XVII стагоддзя. Праіснаваў ён у горадзе аж да пачатку стагоддзя бягучага, што для Беларусі з'ява рэдкая, каб не сказаць унікальная. Аднак цалкам знішчаны ў савецкі час, ён толькі папоўніў сабой мартыралог культурных і духоўных страт ашкеназаў Беларусі. Сёння высокі бераг Дзвіны, на якім некалі размяшчаліся старажытныя могількі, падмыты штогадовымі паводкамі, часткова споўз у ваду. А на пляцы, густа парослым дрэвамі, не захавалася ніводнага надмагілля.

«Ойча наш, Гаспадар наш, адчыні брамы нябесаў для нашай малітвы» — гэтыя малітоўныя словы на працягу стагоддзяў прамаўляліся яўрэямі на святы Іом Кіпур. І кожны год праз могілкую браню — «браму ў неба» — праносілі новых нябожчыкаў, якія знаходзілі тут вечны спачын. Сёння ж пра тое, што на набярэжнай Дзвіны па вуліцы Путна недалёка ад сучаснага Артцэнтра Марка Шагала знаходзіліся ста-

мітрапаліта Кіпріяна Жахоўскага зноў захапілі частку зямлі, адведзенай пад яўрэйскія могількі. Вынік разбору справы быў зноў-такі на карысць яўрэяў, якім вярталася частка «старадаўняга грунту, дзе яны памерлых сваіх хаваюць». Апроч таго, на адвароце ліста Язафат Бражыц, надзелены мітрапалітам паўнамоцтвамі ў вырашэнні гэтай справы, рукою ўласнаю напісаў: «Гарантуем таксама (...), што калі б які-небудзь мешчанін з юрыдыкі яснавельможнага ягамосці ксяндза мітрапаліта наважыўся (...) ламаць паркан, разгароджваць або якія іншыя крыўды чыніць таму месцу, што агароджана і панам яўрэям належыць, або крычаць, лаяцца, несправядліва абражаць і бунтаваць супраць іх, тады ён вінен заплаціць ягамосці пану і пастыру нашаму сто коп і трыццаць». Варта адзначыць, што за 130 коп грошай у той час можна было набыць чатыры коней, таму, думаецца, наўрад ці каму з віцязяў прыходзіла асабліва ахвота канфліктаваць з яўрэямі.

БРАМА Ў НЕБА

радаўня яўрэйскія могількі, ведаюць у Віцебску адзінакі. А гісторыю самога некропаля можна аднавіць адно толькі па архіўных дакументах.

Прывілей на «права гандлю ўсялякімі таварамі ў адчынёных лаўках, што значыць локцем мерыць і фунтам ваżyць», а таксама на свае малельні і пляцы для ўладкавання могількаў віцебскія яўрэі атрымалі ад караля і вялікага князя Жыгімонта III Вазы. У 1632 годзе гаспадар краіны памер, і праз пасрэдніцтва сваіх паматых віленскіх яўрэяў Самуіла і Лазара Маісеевічаў віцебская абшчына стала каданіца перада спадчынікам трону Уладзіслава IV аб наданні пацвярджэння (канфірмацыі) яе даўняму прывілею. Дакумент быў падпісаны манархам у Кракаве 9 сакавіка 1633 года.

Адведзены пад могільнік зямельны пляц на Пёскай Паланцы ва Узгорскім пасадзе блізу Слізкага ручая межавалі з зямлёй, што належала ў той час архіепіскапі полацкай, віцебскай і мсціслаўскай. Непасрэдным суседам яўрэйскай абшчыны быў архіепіскапскі мешчанін Грышка Гогаль, які, паквапіўшыся на чужую маёмасць, прыхапіў кавалак зямлі ад могілак. У жніўні 1639 года ад імя абшчыны «старшы віцебскі яўрэй» Юда Якубовіч падаў скаргу архіепіскапу Антонію Сяляве і прадставіў яму дакументы, у якіх было засведчана, што пляцам пад «копішчам» абшчына валодала ўжо больш за трыццаць гадоў. У выніку разгляду справы, «схіліўшыся да справядлівасці», уніяцкі архіепіскап загадаў вярнуць яўрэям у «спакойнае валоданне на патомныя часы» кавалак зямлі, які далучаўся да іх пляца, што «пачынаецца ад ракі Дзвіны і знаходзіцца паміж дамамі віцебскай ратушы і дамамі архіепіскапскіх мяшчан».

Амаль праз паўстагоддзя, у 1686 годзе, памяненны ліст Антонія Сялявы ад імя «ўсяго віцебскага кагалу» быў прадстаўлены Берам Гіршовічам для ўпісання ў гродскія сургаатарскія кнігі. Аднак гэтыя кнігі напаткаў нешчаслівы лёс: на пачатку XVIII стагоддзя яны згарэлі (хутчэй за ўсё, падчас спалення горада воямі Пятра I). Таму ў 1710 годзе «старшы віцебскі яўрэй» Янкель Абрамовіч зноў прадставіў для ўнясення ў віцебскія актыўныя кнігі рупліва перахаваны ад агню арыгінал ліста полацкага архіепіскапа. Разам з тым ён прадставіў і яшчэ адзін дакумент, аналагічны папярэдняму, які таксама быў ўпісаны раней да сургаатарскіх кніг — ліст афіцыйна полацкай і віцебскай архіепіскапі Язафата Бражыц ад 8 траўня 1677 года. Праз тры дзесяці гадоў пасля выраку Сялявы гісторыя паўтарылася: мяшчане юрыдыкі архіепіскапа і

Наступны дакумент пераносіць нас у XVIII стагоддзе. За гэты час яўрэйская абшчына горада павялічылася, і, натуральна, з'явілася патрэба пашырыць зямельны пляц, адведзены пад могілкі. Было вырашана набыць зямлю ў сябра віцебскага магістрата радцы Тамаша Лорэнса. У сярэдзіне XVIII стагоддзя пры віцебскім кагалі ўжо існавала пахавальнае брацтва. Таму менавіта яго прадстаўнікі разам з Тамашом Лорэнсам у сакавіку 1750 года прыйшлі ў ратушу, каб у прысутнасці «віцэ-ландвойта», бурмістраў, радцаў, лаўнікаў і ўсёй рады магістрата яго каралеўскай міпасці места Віцебска» заключыць гандлёвую дамову. За 25 талераў бітых, «лічачы ў талеры 6 тынфаў і шостак», Лорэнс прадаў віцебскаму кагалу пляц зямлі, што належаў яму «на Узгор'і, пры вуліцы Падтычынскай, за Спаскай царквой, які прылягае да вулачкі, што вядзе да Дзвіны». Дамова гэтая была ўпісана ў актыўныя ратушныя кнігі і набыла юрыдычную моц з 24 сакавіка 1750 года.

Пасля вайны 1812 года побач са старадаўнімі яўрэйскімі могілкамі ўзвылі мураваную Спаскую царкву, што стала на пачатку ад палаца губернатара і была разбурана французамі па загаду Напалеона падчас акупацыі горада. Новы праваслаўны храм і яўрэйскае «копішча» былі раздзелены ўсяго толькі вуліцай, якая цяпер замест Падтычынскай стала называцца Спаскай.

Пра дзейнасць віцебскага пахавальнага брацтва ў сярэдзіне XIX стагоддзя, якое мела назву хеўра-кадзіш, знаходзім звесткі ў мясцовага краязнаўцы Аляксандра Семянтоўскага: «Хеўра-кадзіш загадваюць могілкамі, клапоцяцца аб падрыхтоўцы ям для памерлых, аб уладкаванні дашчанай скрыні, кіштату труны, куды кладуць цела, мыці і апраананні памерлага і, у выпадку крайняй беднасці нябожчыка, шыці для яго пахавальнага савана. Даход гэтага брацтва складаецца з добраахвотных ахвяраванняў заможных гаспадароў з яўрэяў за прадстаўленне памерлым членам іх сем'яў лепшых месцаў на могілках і за арганізацыю больш урачыстага пахавання. Справамі хеўра-кадзіш кіруюць спецыяльна абраныя для гэтага шляхам балаціроўкі старшыні — габаім (...). Збор ахвяраванняў для пахавання бедных яўрэяў робіцца адкрыта, падчас ходу пахавальнай працэсіі. Багатыя і бедныя ўнёскі гэтых ахвяраванняў прымаюцца сабрамі брацтва, якія ідуць па баках калёс, на якіх везуць у чорным куфры цела нябожчыка, у спецыяльна зробленай дзеля гэтага

(Заканчэнне на 8-й стар.)

«ПРЫМІЦЕ, СЫНКУ, У РОДНАЙ МОВЕ»

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

мі, раздумаў аб лёсе свайго народа. Малодшая дачка Гелена Сівіцкая па просьбе краязнаўцы Г. Каханойскага пісала яму з Польшчы:

«Мой бацька ў маладосці перажыў многа гора і бяды, таму меў чупае сэрца да ўсіх бедных сялян, якім у тую пару вельмі цяжка жылося. Сваю жыццёвую пазіцыю здабыў толькі сваімі здольнасцямі.

...Ён глыбока ўрос у беларускі народ, паходзіў з яго, разумей яго і любіў. Размаўляў з людзьмі па-беларуску. Народныя звычкі, легенды, паданні найчасцей былі любімай тэмай размоў. Бацьку любілі, шанавалі ваколільныя сяляне, ганарыліся ім. Ён меў сувязь з усімі прыпеснымі вёскамі.

...Натхняўся светам прыроды, рознымі здарэннямі, працоўнымі перажываннямі, успамінамі, вопытам знаёмых і менш знаёмых людзей».

У пісьмах дачкі не выпадкова некалькі разоў гаворыцца пра прыхільнасць бацькі да ўсяго беларускага, да роднай мовы. Пачаў і сам неаднойчы казаць пра гэта. У вершы «На вяселле сваяку»:

Прыміце, сынку, у роднай мове
Шчыра жаданне, шчыры прывет.

У вершы «Пра паноў»:

Няхай жа нашаму мужчыне
Быць трапіцца ў паноў
у гасціне,
Ну, дык магу смела сказаць,
Што будзе после праклінаць.
Бо там смяюцца з нашай мовы
Пустыя гэтыя галовы.

Сумна-радасна чытаць верш «Апошняе жаданне».

Адно, прызнацца, хацеў бы штосьці
(Такія думкі ў мяне былі),
Каб после смерці ды свае косці
У беларускай злажыць зямлі.

Дык пахайце гдзе на кургане
Паміж зялёнай кучкі дзярэў,
Гдзе разлягацца будзе ў тумане
Наш беларускі тужлівы спеў.

Я спецыяльна сканцэнтравалі ўвагу на гэтых выказваннях пра паэта і на яго асабістых

думках пра беларушчыну. Менавіта ў ёй мне бачацца вытокі яго патрыятызму, а адсюль — і вытокі творчасці, яе характар, тэматыка. І яго мова — надзвычай народная, насычаная характэрнымі толькі для беларуса выразамі, прымаўкамі, прыказкамі, слоўцамі, абаротамі.

Яркі ўзор гэтага — паэма «Год беларуса». Не буду стамляць чытача яе пераказам, цытаваннем. Скажу толькі, што ў ёй паказана, абагульнена жыццё селяніна на працягу чатырох порай года. Здаецца, пасля «Новай зямлі» Я. Коласа няма больш дакладнага апісання жыцця дарэвалюцыйнай вёскі.

Высока ацаніў паэму В. Рагойша з іншага пункту гледжання: «Год беларуса» — узор жывой беларускай народнай мовы, яе цэнтральных і паўночна-заходніх гаворак, што склалі аснову літаратурнай нормы. Увогуле, мова Старога Уласа даволі багатая, па-народнаму сакавітая, у ёй увасобіліся народны тып мыслення, тыпова народная вобразнасць. У паэме дзесяткі назваў тыпова беларускіх з'яў прыроды, раслін, жывёл, уласных імён. Верш паэмы... надае твору гутарковасць, інтанацыю нязмушанай размовы — традыцыя, якая ідзе яшчэ ад ананімных беларускіх гутарак XIX стагоддзя. Усім гэтым паэма таксама прыцягвае нашу ўвагу. Яна застаецца не толькі помнікам пэўнага часу, але і творам, які можа (і павінен!) уключыцца ў жывую плынь сённяшняга літаратурнага працэсу, узбагаціць чытачоў духоўна і эстэтычна».

Такая ж і публіцыстыка Старога Уласа. Яго допісы, надрукаваныя ў «Нашай ніве» ў 1909—

1913 гадах, даюць уражлівы малянак жыцця сялян. У іх шмат краязнаўчага і этнаграфічнага матэрыялу — апісанні Валожына, вёсак, падвор'яў, звычайу, побыту, святаў, пагулянак, здарэнняў...

Шкада, што некаторыя з тых нядобрых завядзёнак захаваліся да сёння, магчыма, нават у большай меры. Таму і гучыць надзённа адзін з допісаў Старога Уласа:

«Чытаючы «Нашу ніву», часта трапляецца пачуць шмат наракання на гарэлку, але, разгледзеўшыся, дык і каля нас вельмі самавіта з гэтым. Дзе ты ні кінся, куды ні ступі, усюды наткнешся на гарэлку. Прадае часам кабеціна парася, другая купляе авечку або цяліцу — п'юць барыш. Наймаюць чалядніка ці чалядніцу, а хоць бы і пастуха — барыш. Здарыцца к табе які госць, сваяк, добры знаёмы, дык чым жа яго ўгасціць? Гарэлкай! Трэба каму вазіць сена ці бярунне — прыходзіцца спрасіць суседзяў і даць гарэлкі. Дасць каму Бог дзіцятка, спраўляе радзіны — трэба гарэлкі, хрэсьбіны — трэба гарэлкі. А на вяселле дык часам і кароўкі не хваціць. Ну, яшчэ на гэтыя патрэбы дык, можа, другі і скажа, што гэта тут падыходзіць, але на пахаронах, калі здарыцца ў каго нябожчык — ці стары, ці хоць бы малое дзіцяце, дык і там не абыйдуцца без гарэлкі людзі... «А што ж, — кажучы, — не дай гарэлкі, дык ніхто і дзвярэй не адчыніць, а што ж адзін зробіш? Трэба і дамавіну зладзіць, і дол выкапаць, і на могілкі занесці, а без гарэлкі гэтага не зробіш, бо ніхто не пойдзе.» Як гэта нядобра, што ўсё за гарэлку».

Спадзяюся, што гэтая вытрымка дазволіла чытачам уявіць стыль, мову, ход думак Старога Уласа.

У заключэнне яшчэ пра адно. У верасні 1999 года — 60 год з дня смерці паэта. Ужо неаднойчы здаралася, што такія даты праходзілі не заўважаныя тымі, хто павінен заўважаць. Хоць верыць, што пра Старога Уласа павяліцца публікацыі, перадачы па радыё. Добра было б ажыццявіць другое, дапоўненае выданне кнігі «Год беларуса».

Мікалай ДЗЕЛЯНКОЎСкі.

НА ЗДЫМКАХ: СТАРЫ УЛАС; дом, дзе ён жыў.

У ІМЯ СЯБРОЎСТВА

Сербалужыцкі пісьменнік Кіт Лоранц у 1965 годзе наведваў нашу краіну і, безумоўна, атрымаў нямала прыемных уражанняў. Імі і падзяліўся ў вершах, што склалі цыкл «З падарожжа ў Беларусь». А знаёмства з «зямлёй пад белымі крыламі» падштурхнула К. Лоранца ўзяцца за пераклады твораў беларускай літаратуры. У выніку на верхнялужыцкай мове з'явілася «Паў-

лінка» Янкі Купалы (пераклаў разам з А. Наўкам), асобныя вершы таго ж Я. Купалы, Максіма Танка, Ніла Гілевіча, Аляксея Зарыцкага... Загучала па-беларуску і пазія К. Лоранца. Яго перакладалі Максім Танк, Аляксей Зарыцкі, Ніл Гілевіч, Алесь Траяноўскі.

У гэтыя дні наш сербалужыцкі сябра адзначыў сваё 60-годдзе. Застаецца толькі павіншаваць яго з юбілеем і пажадаць, каб і надалей памятаў К. Лоранц пра беларускую зямлю, дзе знайшоў сяброў, і пра нашу літаратуру, якую палюбіў.

САМЫ АДУКАВАНЫ БЕЛАРУСКІ ДЗІ-ДЖЭЙ

ПАДАРУНАК — ДВА МЯХІ БУЛЬБЫ

Джым Нельсан — самы адукаваны беларускі дзі-джэй. Першую сваю вышэйшую адукацыю — хімічную — ён атрымаў яшчэ ў сябе на радзіме, у Ліберыі, адкуль, вытрымаўшы вялікі конкурс, прыехаў на вучобу ў Савецкі Саюз яшчэ ў 1989 годзе. З Масквы яго накіравалі ў Мінск, дзе пасля заканчэння падрыхтоўчага аддзялення ён паступіў на факультэт журналістыкі, які ў 1995 годзе скончыў з чырвоным дыпломам. Пакуль Джым вучыўся, на радзіме ў Ліберыі пачалася грамадзянская вайна, і вяртацца туды стала небяспечна. Каб не губляць дарэмна час, ён паступіў у інстытут замежных моў і вивучыў там французскую, атрымаўшы сваю трэцюю вышэйшую адукацыю. У канцы мінулага года вайна ў Ліберыі закончылася, і цяпер Джымі хацеў з'ездзіць на радзіму, але амерыканскае пасольства ў Беларусі не дае яму візу.

У час вучобы ў інстытуце на адной са студэнцкіх вечарынак Джымі паспрабаваў сябе ў ролі дзі-джэя. Спроба аказалася ўдалай, і ён прыняў прапанову ўвайсці ў групу з назвай "Інтэр". Групу заўважылі і запрасілі ў тэлеперадачу "Тэлебом", пасля гэтага з'явілася новая каманда пад назвай "Элегант-компані", якая выпусціла два магнітныя альбомы і адправілася на гастролі па Беларусі і Расіі. Аднойчы ў Рэчыцы пасля канцэрта адбылася дыскаўтанія, у час якой Джымі ўпершыню выйшаў на сцэну ў якасці дзі-джэя. Праз месяц пасля гэтага ён з поспехам прашоў конкурс дзі-джэяў у кінатэатры "Масква" і пачаў працаваць на дыскаўтанцы "Парадзіз-шоу". Публіцы новы незвычайны дзі-джэй спадабаўся, і сёння ён вядзе дзве дыскаўтанцы — для дарослых і для дзяцей.

Джымі лічыць сябе голнікам — чалавекам, які любіць розную музыку. З дзецьмі Джымі вельмі лёгка знаходзіць агульную мову, самае папулярнае пытанне да яго: "Дзядзя, чаму ты чорны?" І кожны раз даводзіцца цярпліва тлумачыць, што мыцца ён любіць не менш, а то і больш, чым самі дзеці. Яны прымаюць Джымі безагаворачна, гатовы танцаваць з ім бясконца і патрабуюць, каб ён прыйшоў да іх дамоў у госці. Дарослыя ж бываюць капрызнымі: адны патрабуюць песень на рускай мове, другім патрэбен хіп-хоп, трэці патрабуюць папсу, чацвёртыя — хэві. Уменне дагадацца ўсім адразу можна аднесці да сферы мастацтва.

За апошнія гады да англійскай, французскай і рускай моў, якімі валодае Джымі Нельсан, дабавілася беларуская, на якой ён усё разумее, гаворыць і нават спявае ў ансамблі "Сябры". Калі Джымі з ансамблем прыязджае ў беларускія вёскі, то перад канцэртамі мясцовыя бабкі ў вялікім здзіўленні. Пасля выступлення пра яго гавораць: "Гэта наш!" і называюць яго чорным беларусам.

Каб не забыць англійскую мову, Джымі бярэ ў бібліятэцы кнігі на гэтай мове і чытае іх сам сабе ўслых. Сярод любімых пісьменнікаў — Мікалай Гоголь. Цікава, што сказаў бы класік, калі б пачуў "Вія" на англійскай мове ў выкананні Джымі?!

Больш за ўсё ў Беларусі чарнаскураму дзі-джэю падабаюцца людзі. Раней яму вельмі падабаліся амерыканцы, сярод якіх ён рос і вучыўся (бацька Джымі — амерыканец, які прыехаў у

Ліберыю на працу і застаўся там). Але беларусы аказаліся лепшымі, у чым ён пераканаўся не раз за праведзеныя тут сем год. Па яго перакананні, расізм беларусы не прымаюць, ён сябрае з усімі, і, у горшым выпадку, людзі проста не хочучы з ім мець справу, што, зрэшты, яго не вельмі засмучае.

Знаёмых у Джымі мноства, сяброў — мала. Іншы раз ён адчувае сябе вельмі адзінокім. Тым не менш, ёсць два чалавекі, якіх Джымі, нягледзячы на розніцу ў колеры скуры, лічыць сваімі бацькамі. У ролі мясцовага бацькі выступае кіраўнік "Сяброў" Анатоль Ярмоленка, які дапамагае яму з работай, грашыма, песнямі і ўсім астатнім, а мама — Наталля Валодзіна, стваральніца дыскаўтанцы "Лімпапа". Яна, напрыклад, навучыла Джымі не траціць усю зарплату ў дзень папучкі, ды і ўвогуле дае яму простыя жыццёвыя парады, бо дзі-джэй вельмі падобны на тых самых дзяцей, з якімі ў яго да гэтага часу агульнага больш, чым з дарослымі.

Больш за ўсё Джымі ў Беларусі не падабаецца тое, як тут будуць дамы. Калі ён прыехаў сюды, на Цэнтральнай плошчы стаяў недабудаваны Палац рэспублікі. З таго часу прайшло сем гадоў, за якія змяніўся толькі плот, якім гэты будынак абнесены. Гэтак жа марудна тут вырашаюцца і ўсе астатнія праблемы. Два гады назад Джымі напісаў заяву на атрыманне праведвання на права жыхарства. Яго спасціг лёс Палаца рэспублікі... Застацца ў Беларусі назаўсёды Джымі не хацеў бы. Ён марыць вярнуцца ў Ліберыю і працаваць там журналістам на радыё ці тэлебачанні. Больш за ўсё яму хацелася б весці там музычныя перадачы, і першы крок у гэтым напрамку ім ужо зроблены: з нядаўняга часу Джымі вядзе на "Радыё-рок" праграму "Юні-поліс". За сем гадоў, праведзеных у Беларусі, Джымі так і не ажаніўся. Многіх гэта здзіўляе, паколькі чарнаскурыя іншаземцы мясцовымі жанкамі абзаводзяцца тут вельмі хутка. Сам Джымі лічыць, што перад тым, як ажаніцца, трэба паклапаціцца аб матэрыяльным дабрабыце будучай сям'і. Колер скуры будучай жонкі значэння не мае, па словах Джымі, яна можа быць хоць зялёнай, толькі б была добрым чалавекам. А ўвогуле, ён проста пакуль яшчэ не сустраў дзяўчыну сваёй мары, якая згодна з патрабаваннямі Джымі павінна быць сціплай, не піць і не курыць. Так што ёсць усе падставы меркаваць, што калі Джымі застанецца ў Беларусі, яго чакае лёс старога халасцяка. Тым не менш, хаця пастаяннай дзяўчыны ў Джымі пакуль няма, ён прыняў цвёрдае рашэнне ў бягучым годзе гэтую праблему вырашыць.

Нядаўна Джымі запрасілі выступіць у дзіцячым доме ва Уздзе, дзе ўсё вельмі любяць аўдыёкасеты з запісамі яго дыскаўтанцаў, і больш за ўсё на свеце дзеці марылі ўбачыць жывога чарнаскурага дзі-джэя. Праблема заключалася ў тым, што ў дзедома не было грошай на аплату работы артыстаў і арэнды апаратуры. За апаратуру Джымі заплаціў са сваёй кішэнні, сам жа выступіў бясплатна. У якасці ганарару яму падарылі два мяхі беларускай бульбы.

Цяжка быць дзі-джэем у Беларусі...

Вераніка ЧАРКАСАВА.

СА СТАРОГА КУФРА

СЛУЦКІЯ СТРОІ

Служкія строі — традыцыйны комплекс беларускага народнага адзення Цэнтральнай Беларусі. Бытавалі ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзяў на абмежаванай тэрыторыі, што ўключала горад Слуцк (пераважна мяшчан) і навакольныя вёскі. Яму ўласцівыя аднаціпнасць форм адзення, сціпласць арнаментальнага аздаблення, перавага крамных тканін.

Летні жаночы гарнітур складалі кашуля, спадніца, фартух і гарсэт. Кашулю шылі з каўняром (пры нашэнні прыпадымалі вакол шыі), з рукавамі, сабранымі на каўнерцы. Спадніцу шылі з крамнай шарсцяні або з даматканай клятчастай тканіны светлых вясёлкавых колераў, фартух — з крамнага цёмнага ці белага набіванага паркалю з нашыўкамі шырокіх паскаў карункаў на нізе. Доўгі суцэльны гарсэт цёмна-сіняга ці чорнага колеру з аблямоўкай па крысці меў вялікі, амаль да талі выраз, які запаўняўся вертыкальным шлякам вышэйшай кашулі і шматлікімі нізкімі пацеркамі. Галаўныя ўборы жанчын — вялікія з махрамі набіваныя хусткі, завязаныя ў выглядзе цюрбана.

У мужчынскі гарнітур уваходзілі кашуля з адкладным каўняром, ільняныя або суконныя нагавіцы, у якія запраўлялася кашуля, камізэлька. Галаўныя ўборы мужчын — саламяныя капелюшы з расшыраным верхам, футраванкі, картузы. Верхняе адзенне мужчын і жанчын значна адрознівалася: жаночую вопратку кроілі па тыпу гарсэта, да якога прыточвалі рукавы (чорныя суконныя курцікі, світы), а мужчыны насілі курты з чорнага, карычневага сукна, кажухі.

Падрыхтаваў да друку Дзяніс РАМАНЮК.

БРАМА Ў НЕБА

(Заканчэнне.)

Пачатак на 7-й стар.

металічныя конаўкі, на якіх напісаны дзіві таварыства. Справядлівасць патрабуе заўважыць, што ахвяраванні гэтыя робіцца яўрэямі даволі старанна".

У другой палове XIX стагоддзя новыя пахаванні на старых яўрэйскіх могілках рабіць ужо перасталі. Прычынай была, відаць, адсутнасць тут вольнага месца. Тэрыторыю могілкі абнеслі высокай агароджай на мураваных слупах. А паколькі знаходзіліся могілкі на высокім левым беразе Заходняй Дзвіны, то магутныя слупы агароджы добра праглядаліся з нізкага правага берага, на якім жыві мас-

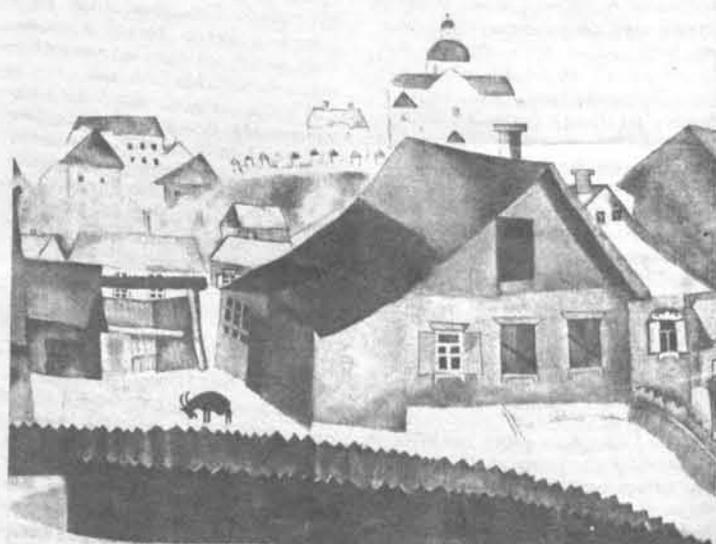
так Марк Шагал. Менавіта іх ён і намалюваў на сваім палатне "Закаханыя над горадам" (1918 год), арыгінал якога зараз захоўваецца ў Маскве ў Траццякоўскай галерэі.

На жаль, да сённяшняга дня не захаваліся ні праваслаўная Спаская царква, ні старадаўнія яўрэйскія могілкі. Расцягнуты ў розныя бакі і надмагільныя камяні — мацэвы. Пра звычайны бок гэтай праблемы напісана ўжо нямаля, што, тым не менш, не перашкаджае па-ранейшаму па-варварску ставіцца да тых нагробкаў, якія выпадкова яшчэ можна знайсці ў горадзе. Аднак у гэтай праблемы існуе таксама і эстэтычны бок. Каменныя надмагіллі на працягу

стагоддзяў складалі адметную частку пластычнага мастацтва яўрэй-ашкеназаў. Дакаратыўная пластыка мацэў у значнай ступені была набліжана да народнай культуры і адначасова ўбіраў у сябе стылістычныя прыкметы сваёй эпохі ды тыя ўплывы, што выпучала акаляючае асяроддзе. Сёння гісторык мастацтва, які пажадаў бы вывучаць пахавальную пластыку яўрэй-паўночна-ўсходняй Беларусі, узораў нагробкаў знайшоў бы вельмі мала. І Віцебск у ягоным даследаванні выглядаў бы амаль суцэльнай белаю плямай, гэткай Атлантыдай, што затанула ў нябыце.

Людміла ХМЯЛЬНІЦКАЯ.

НА ЗДЫМКУ: фрагмент карціны М. ШАГАЛА "Закаханыя над горадам". На заднім плане — слупы агароджы старых яўрэйскіх могілак.

Рэдактар
Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:

Дзяржаўны камітэт па справах рэлігіі і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь;
Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубажнымі краінамі;
Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства «Радзімы»).

НАШ АДРАС:
220005, Мінск, праспект
Ф. Скарыны, 44.

Тэлефоны: 213-31-97,
213-32-80, 213-30-15, 233-16-56,
213-37-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў,
матэрыялы якіх друкуюцца на старонках
«Голасу Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Газета набрана, зварстана
і адрукавана ў друкарні
«Беларускі Дом друку»
(220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77).
Тыраж 0000 экз. Індэкс 63854. Зак. 658.
Падпісана да друку 20.04.1998 г. у 12.00.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 81.